

EXAMENSARBETE
Hösten 2009
Lärarytbildningen

**En studie om utagerande barn med
sociala svårigheter i förskolan**

Författare
Vanessa Tobian
Daliborka Ajdinovic

Handledare
Lena Grollmuss

En studie om utagerande barn med sociala svårigheter i förskolan

Abstract

Vårt examensarbete handlar om utagerande barn som har sociala svårigheter i förskolan. Syftet med arbetet var att undersöka vilket bemötande pedagogerna har gentemot utagerande barn samt vilka metoder och strategier som används i arbetet för att integrera dessa barn. I arbetet var vårt mål även att undersöka om de utagerande barnens föräldrar är med i pedagogernas arbete, svårigheter som kan uppstå i arbetet och om eventuellt andra resurser finns tillgängliga för både de utagerande barnen och pedagogerna på förskolan. Dessa presenteras i litteraturgenomgången och diskuteras sedan i samband med resultatet i diskussionsdelen. Genom en kvalitativ intervjuundersökning med sex pedagoger från olika förskolor i södra Skåne har vi fått fram svar på uppsatsens frågeställningar där enstaka verkliga fall har presenterats av de intervjuade pedagogerna.

Ämnesord: Agression, barns utveckling, föräldrarkontakt, utagerande beteende, pedagogens roll, sociala svårigheter, svårigheter och stöd i arbetet

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och mål	6
2 Litteraturgenomgång	7
2.1 Social kompetens	7
2.1.1 Sociala svårigheter	8
2.1.2 Samspejlsvårigheter mellan barn och pedagog	9
2.2 Utagerande beteenden	10
2.2.1 Orsaker till svårigheter	11
2.2.2 Aggression	13
2.3 Pedagogens roll	14
2.4 Föräldrakontakten	16
2.4.1 Orsaker till att föräldrar inte vill samarbeta	17
2.4.2 Bygga upp relationer	18
2.5 Specialpedagogiska resurser	19
2.6 Teoretiska utgångspunkter	20
2.6.1 Lev S. Vygotskijs teori	20
2.6.2 Jean Piagets utvecklingsteori	21
2.7 Problemformulering	23
3 Metod	24
3.1 Etiska överväganden	25
3.2 Genomförande	25
4 Resultat	27
5 Diskussion	39
6 Sammanfattning	46
7 Litteraturförteckning	48

Bilaga 1

1 Inledning

Vårt samhälle är skapat så att människor varje dag möts för att kommunicera med varandra där det sociala samspelet har en avgörande roll för att vi individer ska kunna komma överens. I det sociala samspelet skapar man relationer mellan varandra, man utbyter tankar, kunskaper och erfarenheter. I mötet med andra människor lär man sig oftast att avläsa vissa sociala koder om hur man ska bete sig i samspelet. Enligt Schneider i Ogden (2003) innebär socialkompetens en kunskap som utbyts i sociala möten där ett anpassat beteende avgör personers relationer och engagemang till att skapa en god gemensam atmosfär. Det uppstår en social kontroll i gruppen man befinner sig i där individernas förmågor till att själva styra egna principer och värderingar förs fram och där även normer och regler om en social kompetens efterlevs. Det uppstår ömsesidiga relationer i gruppen som sedan leder till att personliga band knyts och där individerna integreras och blir accepterade i samspelet (Ogden, 2003).

Förskolan är en organisation där en social kompetens byggs upp från grunden där både barn och vuxna får chansen att skapa kontakt och bilda ett gemensamt gruppklimat. I förskolan lär sig barnen att samarbeta, kommunicera och samspela, i en miljö där sociala koder, normer och regler förs in. Ett mönster skapas där barnen upplever hur man beter sig i interaktionen med andra, de lär sig hur man ska agera i vissa situationer och hur man ska göra för att inte förstöra gruppklimatet. Det kan finnas vissa beteenden eller svårigheter som kan uppstå och som kan påverka gruppens eller en enskild individs samspel till något negativt. I förskolan finns det barn som har svårigheter i att samspela med andra barn beroende på olika situationer som barnen kan befinna sig i. Ofta kan dessa problem enligt Ogden (2003) bero på ett utagerande beteende hos barnen, där pedagogerna anser att det oftast är dessa barn som bedöms ha svårigheter med det sociala samspelet (Ogden, 2003). Ett utagerande beteende pendlar ofta mellan att dra sig ur det sociala livet och ett samspel utifrån sina egna villkor. De utagerande barnen tar mycket uppmärksamhet från pedagogerna och resten av barngruppen. Därför krävs det mycket arbete från både pedagoger och föräldrar för att barnet ska kunna integreras och socialiseras in i gruppen och ta del av de sociala koder som behövs i förskolan och framtiden. Även föräldrakontakten och deras medverkan i åtgärderna för de utagerande barnen utgör en stor och viktig del för att nå resultat både hemma och på förskolan (Folkman 1998). En god relation gentemot barn och föräldrar är en fördel i arbetet med barn som ibland behöver extra stöd och uppmärksamhet där det även krävs stor fokus, arbete och tillgänglighet

från pedagogerna på förskolan och även, om nödvändigt, från andra eventuella stödjande resurser.

1.1 Bakgrund

Under vår lärarutbildning har vi under en termins tid läst en specialpedagogisk specialisering där vi har fått ta del av många olika svårigheter som barn kan hamna i. Vi fastnade speciellt för det sociala samspelet då vi anser att detta ämne är oerhört viktigt i vårt samhälle. Vår vardag handlar om samspel och kontakt med andra människor. På vår VFU, verksamhetsförlagda utbildning inom förskolan, har vi båda mött utagerande barn som haft svårigheter med det sociala samspelet. Detta har då både påverkat det enskilda barnet, barngruppen och pedagogernas arbete i att skapa en sammanhållning och även i att få de enskilda barnen att integreras utifrån sina förutsättningar. I Lpfö 98 står det att man i förskolan skall anpassa verksamheten till alla barnen. Extra stöd ska ges till de barn som behöver det mer än andra och utifrån barnets egna behov (Lpfö 98). Pedagogerna på förskolan har en svår uppgift i att se och höra alla barnen samtidigt som de kan ha ett ständigt arbete med de barn som tar extra kraft och engagemang. Pedagogerna måste skapa en gemensam miljö på förskolan där barnen kommer överens och lär sig att samspela. Barnen påverkas av varandra och den miljö som barnet befinner sig i. Utagerande barn som har problem med det sociala samspelet blir på så sätt utstötta av de andra barnen då kontakten inte fungerar. Utifrån våra egna erfarenheter och kunskaper måste man som pedagog försöka nå barnet och undersöka var problemet ligger, hur man kan jobba med den sociala kompetensen och skapa aktiviteter som hjälper både barnet i svårigheter och som också gynnar hela barngruppen i förskolan.

1.2 Syfte och mål

Syftet med arbetet är att undersöka pedagogernas bemötande gentemot utagerande barn som har svårigheter med det sociala samspelet i förskolan.

Detta innebär bland annat att vi även vill lyfta fram pedagogernas metoder och strategier gentemot barn med utagerande svårigheter, hur de arbetar för att integrera dessa barn i det sociala samspelet och vilka svårigheter som kan uppstå i arbetet. Målet är även att undersöka hur föräldrarnas medverkan kan påverka barnens svårigheter och hur det kan hjälpa pedagogerna i arbetet med barnen.

2 Litteraturgenomgång

Barnomsorgen ska vara öppen för alla barn oavsett svårigheter och behov där förskolan är ett viktigt instrument för att arbeta med och utjämna olikheter i barns livsvillkor. Barnen ska på förskolan kunna skapa och ta del av goda och trygga förhållanden och i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling. Pedagogerna måste i förskolans verksamhet vara öppna för barns olika förutsättningar och villkor och ha den beredskapen och de resurser som är nödvändiga för att ge varje barn det stöd de behöver efter deras individuella behov. Pedagogerna ska välja sina aktiviteter utifrån barnens förmåga, de tankar och intressen som de uttrycker samt vad som bedöms vara viktigt för dem. Förskolan ska i stort sett erbjuda ett innehåll som skapar förutsättningar för barnen att finna kunskaper om sig själva och sin omvärld. Innehållet ska stödja barnens utveckling av identitet, begrepp om omvärlden och förmågan att kommunicera med andra (Lpfö 98).

2.1 Social kompetens

Människor påverkas av sin miljö och genom interaktion och förhandlingar försöker de främja intressen och mål i den sociala kontakten med andra. Genom att använda sina egna förutsättningar och de möjligheter miljön erbjuder utvecklas en kompetens som består av kunskap, färdigheter och förhållningssätt. Barn utvecklar en social kompetens på förskolan, hemma och på fritiden i olika roller. Utifrån dessa roller och aktiviteter utvecklar barnen olika former av kompetens som även möjliggör ett effektivt och anpassat beteende som knyter samman individen med sin omvärld (Ogden, 2003). Barnet är en social varelse, de utforskar världen omkring sig och utvecklar på så sätt ett socialt samspel. Enligt Kadesjö (1998) sker tillägnet av omvärlden både genom att skaffa sig kunskaper och att utveckla sociala relationer till andra. Utvecklingen i förskolan sker i ett socialt sammanhang där barnen får kunskaper genom de upplevelser de får i samvaron med dem som finns runt omkring. Den vardagliga samvaron på förskolan mellan barn och pedagog är viktig för den sociala utvecklingen och även för den emotionella och kognitiva utvecklingen. För barnets relation till den vuxne har pedagogernas förhållningssätt, attityder och värderingar en betydelsefull roll för att skapa en trygghet hos barnen och även upplevelsen av en social relation. Barnen är väldigt beroende av den vuxna relationen men även av relationen med andra barn. Under barnens uppväxt utvecklas den sociala relationen bland barnen och kraven blir större eftersom barn inte på samma sätt som en vuxen är inriktad på att stödja ett annat barns vilja. Det handlar om att kunna dela med sig av sina idéer och tankar och samtidigt förstå vad andra

barn har för idéer för att i samspel med andra kunna ge och ta i situationer så att interaktionen ska fungera (Kadesjö, 1998).

Författaren Michélsen (2005) förklarar en social process utifrån en primär och en sekundär socialisation. Den primära socialisationen avser den utvecklingen som sker under barnets första tid då föräldrarna eller andra vårdnadshavare är den viktigaste kontakten barnet har. Barnet är alltid i kontakt med sina föräldrar och andra familjemedlemmar de första levnadsåren och lär sig därefter de sociala koderna som finns och skapas där. Inom den primära socialisationen präglas även en stark känslomässig laddning där normer och samspelsregler skapas i de vardagliga omvårdnads- och samspelsituationerna som bidrar till utvecklingen av barnets sociala förmåga och identitet. Den sekundära socialisationen börjar då barnet kommer i kontakt med andra människor utanför familjen. Förskolan ses som en övergångszon mellan den primära och sekundära socialisationen. Redan då barnet börjar förskolan tar den sekundära socialisationen plats, där barnets identitetsutveckling och sociala kunskaper också börjar påverkas av pedagoger och kamrater. Barnet får ett större personligt ansvar och förväntas bidra på olika sätt i aktiviteter och rutinsituationer där det ofta finns utrymme för förhandlingar med andra. Barnen övergår från ett föräldrar-barn-samspel, där deras önsknings och behov står i centrum, till ett kamratspel, där den egna viljan ständigt prövas och testas mot andra barn (Michélsen, 2005).

2.1.1 Sociala svårigheter

Det finns många barn på förskolan som har svårigheter i det sociala samspelet och kan ofta bero på bakomliggande beteendestörningar som t.ex. ett utagerande beteende hos barnet. Det kan hända att barnet under uppväxten saknat stimulans inom vissa områden som medverkat till att barnet tappat impuls kontrollen och blivit aggressivt. Dessa svårigheter kan påverka barnet och resten av barngruppen på förskolan då den sociala interaktionen inte fungerar. Det uppstår svårigheter med att klara av att bearbeta och motverka de negativa motgångarna som barnet upplever och som leder till att barnet inte klarar av vissa situationer där samspel är nödvändigt. Konsekvenserna kan bli att andra barn i gruppen störs, tappar lusten för innehållet, blir okoncentrerade och att aktiviteterna måste brytas (Ogden, 2003). Svårigheten med en social interaktion medför en bristande förmåga för barnet att göra saker tillsammans med jämnåriga, där barnets handlande visar en saknad av förståelse av att de andras respons

och intentioner är betydelsefulla. Bristande förmåga till ömsesidighet hos barnet medför att barnet visar sig vara ganska ointresserad inför andras reaktioner och känslor. Barnet har svårt att leva sig in i andras förväntningar och är okänslig för reglerna som finns i det sociala umgänget. En uppfattning saknas om vad som är lämpligt i samvaron med andra, var gränserna går och vad som är passande att säga. Detta leder till att barnet säger eller gör handlingar som inte hör till situationen och uppfattar inte hur andra reagerar (Kadesjö, 2008). Enligt Michélsen (2005) kan barnets beteende skapa ett avvisande samspel från kamraterna på förskolan. Barnen känner att interaktionen inte fungerar och drar sig på så sätt undan från barnet i svårigheter. Ett avvisande samspel kan även bidra till att konflikter skapas och som kan bli väldigt svåra att lösa då barnet inte vet hur det ska gå till väga (Michélsen, 2005). De barn som saknar kunskap om hur det sociala samspelet går till, under lek och andra situationer, isoleras från resten av barngruppen och blir på så sätt ett ensamt barn som med sin egen uppfattning av interaktion, skapar sin egen väg in i gruppen utifrån sitt eget beteende, fast på fel sätt. Detta påverkar även att barnet känner sig annorlunda och kan medverka till att det bildas fler känslomässiga problem (Jørgensen & Schreiner, 2001). Barn som har svårigheter och avviker i sin utveckling, har kanske inte den bästa möjliga utvecklingsmiljö och har därmed större risk att utveckla sekundära svårigheter till de redan existerande avvikelserna. Kadesjö (1998) påpekar att ett exempel på barn som ofta har svårigheter med att utveckla ett socialt samspel är barn med en utagerande beteendestörning, där de har svårt att på grund av sin impulsivitet handla utifrån en övergripande idé (Kadesjö, 1998). Dessa svårigheter kan ge allvarliga konsekvenser då barnet blir äldre och kraven för social interaktion blir allt större. Samhället är skapat så att människor varje dag möts och förväntas fungera tillsammans i en socialisation. Konsekvenserna kan bli att barnet i svårigheter blir utstött och osocialiserat med andra människor där större svårigheter kan bildas om de inte bearbetas redan i förskolan (Ogden, 2003).

2.1.2 Samspelsvårigheter mellan barn och pedagog

Enligt Kadesjö (1998) kan man hos den vuxne pedagogen upptäcka en viss grad av hjälplöshet när det uppstår starka reaktioner på vissa beteenden hos barnet. Pedagogen har svårt att förstå sig på och att tolka barnets beteende. Pedagogens sätt att beskriva och förklara situationerna, som uppstår i vardagen med barnet, handlar ofta om en upplevelse av att problemen orsakas av svårigheter i barnets beteende eller utveckling (Kadesjö, 1998).

Författarna Jörgensen och Schreiner (2001) poängterar att när pedagogerna ofta är med om besvärliga situationer i vardagen, tycker de så småningom att de har att göra med ett speciellt och problematiskt barn som har svårigheter de måste arbeta med. Därefter försöker pedagogerna förstå problemen genom att se dem som uttryck för några typiska drag eller egenskaper hos barnet. Pedagogernas förståelse av barnets personlighet avgör deras reaktioner och uppfattningar för hur barnet handlar. Konsekvenserna är att de kommer att uppleva och uppfatta de problematiska situationerna som resultat av barnets egenskaper där pedagogerna reagerar på barnet som om det är aggressivt, destruktivt osv. För att finna möjligheter till inflytande och utveckling i de problematiska situationerna måste pedagogerna se barnets svårigheter som en helhet och göra sitt bästa för att arbeta med de (Jörgensen & Schreiner, 2001).

2.2 Utagerande beteenden

Utagerande beteenden och aggressivitet hos barn är ett växande och stort problem på förskolan och det påverkar både dem själva och individerna runt omkring dem. Bakom ett utagerande beteenden döljer sig omedvetna rädslor och tankar som utgör barnens handlingar. De reaktioner som barnet utlöser är oftast fysiska då de saknar ord till att berätta vad de känner. Barn med dessa svårigheter har svårt att hantera känslor där en ständig kamp bedrivs mot omgivningen. Ett aggressivt och utagerande beteende skapar oftast oro i den närhet barnen befinner sig i och där pedagogernas gränser på förskolan ofta testas. Barn med dessa svårigheter kan skapa en kaotisk atmosfär där de skriker, gnäller, samt sänder ut någon form av negativitet och aggressivitet för att se vem som har kontrollen (Jörgensen & Schreiner, 2001). Enligt Folkman (1998) får detta en konsekvens att andra barn och vuxna inte alltid förstår sig på deras reaktioner och handlingar. De andra barnen på förskolan blir rädda och drar sig undan när det utagerade barnet får utbrott och handlar aggressivt mot omgivningen. De flesta barnen med ett utagerande beteende bär på en oro och en ilska som de har svårt att tolka och hålla inom sig, där de oftast måste få utlopp för sina känslor. Oron som de har inombords utspelas mellan barnen och de vuxna på förskolan, där de känner att de hellre sviker andra först än att själva bli svikna. Aggressiva och utagerande barn beter sig många gånger som att de är oberoende av andra och upplever andra som sina motståndare. Barnet laddar upp andra med sin aggressivitet och har svårt att tolka sina egna och andras känslor, där de oftast för över det de själva känner, som ilska, rädsla och vrede (Folkman 1998). Johannessen (2000) påpekar att barn med utagerande beteenden saknar självkänsla som kan

leda till att det uppstår häftiga konflikter med andra barn. Dessa utbrott drabbar oftast alla i barnets omgivning. Den starka aggressiviteten som kommer ifrån det utagerande barnet skrämmer de andra barnen vilket bidrar till att deras föräldrar får reda på det och att barnet med svårigheter kan bli utpekad av andra familjer. Detta påverkar barnet i att skapa relationer till andra barn då de har skapat en negativ bild av det enskilda barnet (Johannessen, 2000).

På förskolan går det mesta av personalens tid åt till att försöka lösa konflikter eller att förhindra störande handlingar som barnet är i färd med. Karakteristiskt är att barnet aldrig vill göra vad personalen säger och på det hela taget uppträder störande i de flesta situationer. Vid högläsning retas barnet med de andra barnen eller kommer med störande ljud. Under måltiden välter han mjölkglaset kladdar med maten, slamrar med stolen, vill inte ha den mat han får, reser sig när han ska sitta, är inte färdig när han ska vara det osv. I gemensamma lekar tar barnet de leksaker de andra barnen har, omöjliggör de andras aktiviteter, slår andra, kan inte syssla med en aktivitet många ögonblick åt gången, är inte intresserad av nya aktiviteter och gitter inte genomföra de redan kända. På det hela taget är samvaron präglad av ett rastlöst kutande fram och tillbaka med en fröken i härlarna. När fröken griper in får barnet ofta raseriutbrott, välter saker, stolar och andra inventarier, slår sparkar, spottar och skriker. Reellt upptas frökens tid med att tillrättavisa barnet och förklara att de förhållanden det håller på med nu ska det låta bli, och att de saker det inte gör ska det sätta igång med (Jørgensen & Schreiner, 2001, s.16).

Det är inte svårt att upptäcka barn som har ett utagerande beteende eftersom de oftast springer runt, slänger saker, skriker, hoppar runt och stör vid matsituationerna. De är väldigt känsliga mot krav och har svårt att lyssna på pedagogen vid tillsägelser. De blir oroliga när rutinsituationer ändras och byts ut då pedagogernas styrning ibland kan uppfattas som osäkert, när miljön är stressande och även ibland när allt är helt fridfullt. De flesta av de utagerande barnen får starka utbrott om de känner sig orättvist behandlade, missförstådda och liknade, då dessa utbrott kan vara mycket krävande för omgivningen både fysiskt och psykiskt. De utagerande barnen visar oftast okänslighet och brist på ömsesidighet i kontakt med andra barn och kan även skada andra utan att känna någon skuld. Det är ett tufft och stort arbete för pedagogerna att hantera sådana problem som uppstår i vardagen och det krävs en stor kompetens i att försöka göra det bästa möjliga för alla barnen på förskolan (Folkman, 1998).

2.2.1 Orsaker till svårigheter

Enligt Folkman (1998) kan det finnas många faktorer som bidrar till ett utagerande beteende hos ett barn. Vissa barn föds med denna svårighet och har brister i sin självuppfattning, medan

andra kan ha utvecklat beteendet på grund av en kris i sitt liv eller andra svåra förhållanden (Folkman, 1998). Många av dessa svårigheter kan skapas inom barnets familj då de riskfaktorerna som påverkar barnet kan vara sådant som hänger samman med familjestruktur och familjefunktioner. Några exempel på orsakerna är föräldrarnas allvarliga samlevnadsproblem och separationer, ensamförsörjare med låg inkomst, föräldrars psykiska problem, prioriteringar på sina egna behov på bekostnad av barnets, föräldrars alkohol och drogmissbruk eller den bristande förmågan att ta hand om sina barn. Barn som upplever några av dessa faktorer i vardagen visar i sin utveckling ofta svåra emotionella, sociala och beteendemässiga svårigheter. Dessa barn har på så sätt lättare att reagera på stress, konflikter och motgång med aggressivitet mot sin omgivning (Ogden, 2003). Askland och Sataöen (2003) påpekar att barns beteendestörningar även kan bero på att anknytningen med viktiga personer i barnets närhet har misslyckats. En lyckad synlig anknytning är när barnen försöker behålla närhet till sina föräldrar och blir oroliga när närheten hotas. Författarna poängterar vidare att teorin om anknytning håller en fokus om barnets känslomässiga bindning till de personer som har omsorg om det. Barnets föräldrar blir en trygghet där barnet alltid kan återvända till och använda i utforskandet av världen omkring sig. När barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare inte finns tillgängliga behöver barnen ersättningspersoner som t ex pedagoger i förskolan, som kan vara känslomässigt närvarande. Dessa personer måste kunna se barnet, vilka behov barnet har och anpassa dessa behov på ett passande sätt, då anknytningen är en viktig fortsatt utveckling inom alla områden i ett barns liv. När barnet inte känner någon anknytning till sina föräldrar ökar svårigheterna att relatera till andra personer som kan göra att barnet gör sig hörd med ett annorlunda beteende, då barnet känner sig ensamt utan anknytningar till andra personer (Askland & Sataöen, 2003). Johannessen (2000) påpekar även att aggressivitet och någon sort av beteendestörning också kan vara medfött, men som ständigt fortsätter att påverkas av sin närmiljö. Vissa biologiska faktorer från föräldrar, och längre bak i generationer, kan ibland påverka barnets förutsättningar och hindrar deras utveckling, både i det sociala och det beteendemässiga (Johannessen 2000). Enligt Asmervik, Ogden och Rygvold (2006) utvecklas barnens sociala problem utifrån en viss biologi, bestämda personlighetsdrag eller vissa kognitiva förutsättningar som påverkar utvecklingen av beteendestörningar. Barns temperament kan vara medfödda drag som kan påverka barn att reagera negativt på föräldrars uppfostran, då föräldrarnas försök att kontrollera barnens beteende kan utlösa reaktioner som går tvärtemot deras vilja. Författarna menar vidare att det bland de biologiska faktorerna som kan bidra till att barn utvecklar ett utagerande beteende även kan leda till att de utvecklar andra symtom som hyperaktivitet och

uppmärksamhetsstörningar. Barn som har dessa svårigheter kan vara svårare att hantera på förskolan, presterar under sin förmåga, skapar dåliga relationer till de andra barnen och utvecklar en negativ självuppfattning. Dessa problem kan ha ett samband med störningar där barnen har svårigheter med att koncentrera sig, sin impulsivitet och visar en avsaknad för rädsla (Asmervik, Ogden & Rygvold, 2006).

2.2.2 Aggression

Johannessen (2000) definierar aggressivitet med att ett barn går till angrepp genom fientliga och våldsamma handlingar. Kroppen befinner sig i ett angreppstillstånd där en rad av olika reaktioner uppstår. Det känslomässiga tillståndet upplevs med fiendskap och vrede där känslorna ofta uttrycks genom hatiska ord eller handlingar som riktas mot andra människor och föremål runt omkring en. Författaren menar vidare att ett aggressivt barn kan handla utifrån en egen dålig självbild och på så sätt bekräfta den utifrån sina utbrott. Samtidigt som barnet försöker förstärka sin egen självförståelse medför även det negativa beteendet att barnet allt mer förlorar och saknar det som barnet mest behöver och längtar efter, som social interaktion, kärlek och erkännande från personer i närheten (Johannessen, 2000). Den aggressivitet som barnet har kan ibland betraktas som en inre medfödd drivkraft som påverkar barnet redan i förskolan. Dessa känslor kan direkt komma från biologiska faktorer och uppfattningar av kärlek och hat vid frigörandet av modern. Barns aggressioner kan även bildas av svåra förhållanden som barnet gått eller går igenom hemma och i föräldrarnas uppfostran. Barnet tar till sig det som upplevs och aggressionen kan betraktas som en inlärd process som barnet varje dag ser hos sina föräldrar (Nilzon, 1999).

Enligt Raundalen (1999) blir aggressiviteten en del av barnets personlighet som sedan kan följa med barnet livet ut. Det blir en vana för det enskilda barnet då det väljer att vara aggressivt för att kunna ta över makten och dominera över både barn och vuxna i sin närhet. Barnet använder aggressivitet för att få som de själva vill, där det ibland inte sätts stopp för det och där beteendet lätt kan upprepas dagligen. Barnet måste förstå att aggressivitet inte är accepterat och bör kunna ta tillrättavisningar som uppstår när barnet bryter mot olika normer och regler. Barnet skall få en förklaring till varför de får ta sina konsekvenser, när någon eller något skadats, och få lov att uttrycka sina känslor om det som har hänt, samtidigt som problemet skall lösas tillsammans med vuxna och andra barn på förskolan. Barn som är

aggressiva i förskolan får lättare ett aggressivt tonår, ett aggressivt beteende som vuxen kan ha större förutsättningar att hamna i kriminalitet i framtiden (Raundalen, 1999).

2.3 Pedagogens roll

Kan man som pedagog identifiera de svårigheter ett barn har, kan man på ett lättare sätt förändra och utveckla problemen ett barn kan ha. Eftersom barn på förskolan inte har levt så länge kan nya beteendemönstren läras in så länge pedagogerna är villiga att se sig själva som en del av ett samspelmönster där ett stort arbete och engagemang krävs. I Lpfö 98 står det att det är viktigt att pedagogerna har förmågan att förstå och samspela med barnen och deras föräldrar för att skapa ett förtroende och för att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd även för de barn som har svårigheter. Hela lärandet och utvecklingen i förskolan skall baseras på samspelet mellan barnen och pedagogerna, då man lär sig av varandra (Lpfö 98). På förskolan måste alla barnen mötas med förståelse och respekt oavsett vilken bakgrund de har för att på så sätt kunna upptäcka barns olikheter. Samspelet skiljer sig åt mellan alla barnens olikheter och som pedagog måste man finna en acceptans om att det finns samspel som kan präglas av aggressivitet och andra svårigheter. Man måste hitta en balans mellan att acceptera och utmana, då barnen ofta märker om de blir accepterade eller inte och om pedagogerna vill dem väl med deras stöd och hjälp (Johannessen, 2000). Enligt Asmervik, Ogden och Rygvold (2006) har pedagogerna ett stort ansvar på sig då de måste förhålla sig till varje enskilt barn samtidigt som till hela barngruppen på förskolan. Det är ett stort arbete och ansvar där det krävs en god kunskap och sensitivitet inför barnens reaktioner och signaler. Pedagogerna måste kunna vara konstruktiva i konflikter och tåla de motgångar som uppstår, de måste kunna komma på många idéer och ha respekt för barnen, även de barn som är svåra och tar kraft (Amervik, Ogden & Rygvold, 2006). Hellström (1993) påpekar att man måste möta barnet med svårigheter här och nu och försöka lösa de problem som uppstår kring dem när de är på förskolan, oavsett orsaken till problemet. Ofta kan det hända att man lägger problem utanför förskolan samtidigt som att man förklarar att man inte har någon skuld eller påverkan i barnets svårigheter. Man lägger problemet i hemmiljön och skyller allt på föräldrarna, men problemen kan komma att se olika ut överallt. Pedagogerna ska istället fördjupa sig i arbetet mot att hjälpa barnen då det i förskolan ofta finns mycket man kan göra i samspelet med barnen (Hellström, 1993). Enligt Drugli (2003) är det viktigt att pedagogernas beteende är positivt för att på så sätt kunna framkalla likadant beteende hos barnen. Barn tar efter och härmar vuxna därför är det ytterst viktigt att pedagogerna är goda förebilder och stärker det

positiva hos varje barn och försöker förbise det negativa beteendet (Drugli 2003). Juul och Jensen (2003) menar att barn kopierar och identifierar sig med de vuxnas beteenden i deras närhet därför bör pedagogerna tänka på sitt medvetna men även det omedvetna beteendet som barnet enkelt kan läsa av och ta efter (Juul & Jensen 2003).

Enligt Folkman (1998) är det mest påfrestande arbetet i förskolan att hantera aggressiva och utagerande barn. Därför är det viktigt att som pedagog kunna skapa goda relationer till barnet med svårigheter, men även med resten av barngruppen, för att de ska kunna möta en pedagog de känner sig trygga med och som bryr sig om dem. Har en relation skapats, kan kommunikationen fungera bättre och barnet kan lättare skapa tillit och trygghet i personalen, eftersom barnen kanske inte alltid upplever det hemma till sina föräldrar. Som pedagog måste man kunna vara förutsägbar och tydlig och hålla det man har lovat och sagt i arbetet för att tilliten ska fortsätta. I arbetet med utagerande barn måste pedagogerna se till att barnen inte blir syndabockar, utan istället försöka framhäva allt som är positivt, berömma och ge stöd till barnet. Även om det ibland kan bli svårt att skydda ett barn som skapar problem i verksamheten från andra barn och deras föräldrar. Det blir svårt för pedagogen att ta någons parti om andra barns föräldrar reagerar på det utagerande barnet och hotar med att flytta sina barn till någon annan förskola. Barnen behöver närhet till pedagogerna som kan reparera brister i barnens tillit till vuxna, ge barnet trygghet och sätta gränser då det behövs. Utagerande barn måste få omsorg, ramar och struktur i vardagen vad deras beteende än beror på. Det viktigaste av allt i arbetet med barnen är att pedagogerna har en positiv relation med barnen för att de ska kunna lyssna på pedagogen. När dessa barn får kritik för sitt beteende måste de försvara sin självbild ännu mer och då kan deras beteende bli ännu värre. Därför gäller det att förstärka barnens självbild genom positiva känslor. Jörgensen och Schreiner (2001) skriver att när ett barn får ett utbrott ska man låta barnet känna det de känner och bekräfta deras känslor för att inte hålla det inom sig. Pedagogerna måste visa barnen att det är okej att yttra sig och ge dem en vägledning på vilket sätt de kan göra det. Författarna poängterar vidare att de utagerande barnen testar pedagogerna väldigt ofta och leder till att det blir ansträngande för pedagogerna där stopp och regler måste sättas in. Pedagogerna dras ständigt in i maktkamper med barnen och även om det är bra att anpassa situationerna efter barnens förutsättningar måste man även ibland också stå fast vid de kraven som ställs på barnet. Pedagogerna skall även vara lyhörda för barnens signaler, sätta sig i deras perspektiv, dela barnens glädje och svåra känslor. Här blir pedagogen en förebild för hur barnet skall vara

mot andra barn. Ömsesidighet bygger på samspel i dialog med andra som många utagerande barn har svårt att utveckla en förmåga till (Jørgensen & Schreiner, 2001).

Enligt Johannessen (2000) är arbetet med sociala svårigheter och utagerande barn olika på alla förskolorna med avseende på vilka strategier man prövar och på den varierande situationen och problemens olika karaktär. Pedagogerna och barnen är i en ständig utveckling, där arbetet är en ömsesidig process som varar under hela förskoleperioden. Man lär sig av varandra och nya kunskaper kommer in i vardagens situationer men även på egen hand då pedagogen alltid kan vidareutveckla sina kunskaper inom nya områden. Förskolan är en utmaning, liksom andra institutioner, där förskolläraren aldrig behöver arbeta ensamma. Förskolläraren arbetar alltid i grupp med andra vuxna på avdelningen och även andra personer som är inblandade i förskolans verksamhet. Om man ska jobba med barn i svårigheter måste hela arbetslaget ha en gemensam uppfattning om problemen och komma överens om hur de ska gå tillväga där det krävs ett stort samarbete och ett gott professionellt förhållningssätt från alla pedagogerna (Johannessen, 2000).

2. 4 Föräldrakontakten

Familjen är den som är närmast barnet och har oftast den största miljöpåverkan i barnets utveckling. Barn påverkas av sina föräldrar och har lättare att förhålla sig till regler och upplevelser som kommer hemifrån än från förskolan och kamrater. På så sätt behöver barnen en bra och kärleksfull uppfostran i hemmet där deras föräldrar är det största stödet för att hjälpa dem och vägleda dem till den rätta vägen i livet (Ogden, 2003). Enligt Asmervik, Ogden och Rygvold (2006) behöver barnen en stabil och organiserad hemmiljö, där de får uppmärksamhet, trygghet och tillit till sina föräldrar. De barn som har ett utagerande beteende undviker oftast föräldrarnas försök att kontrollera dem, där föräldrarna behöver stöd och hjälp när det gäller att stärka deras kompetens när det gäller uppfostran. För att detta ska kunna fungera och bearbetas måste föräldrarna ha viljan och engagemang i sitt barn och ta tag i problemen med hjälp av pedagogerna på förskolan (Asmervik, Ogden & Rygvold, 2006). Tillsammans med barnens föräldrar kan pedagogerna skapa ett samarbete som skapar en trygghet, tillit och en god relation med varandra. I en gemenskap kan man tala om barnens problem och behov och komma överens om vad som ska göras. Många föräldrar som har barn med svårigheter känner sig ofta förvirrade och vet inte vad som förväntas av dem. Därför måste de mötas med respekt från pedagogerna, inga föräldrar vill bli kritiserade, därför måste

man försöka framföra det negativa mer positivt för att inte öka oron och ovissheten i sina barns problem och i den egna föräldrarollen. Föräldrarna ska kunna känna att de har en stor påverkan i sina barns utveckling, då de är det viktigaste i barnets liv, och kan hjälpa dem otroligt mycket med sina svårigheter. Det pedagogerna gör för att förbättra barnets svårigheter kan även fortsättas göra hemma för att barnet ska vänja sig och känna en stabil utveckling både hemma och på förskolan (Folkman, 1998). Pedagogerna ser till att komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar så att barnen ska kunna utvecklas rikt och mångsidigt där ett nära och förtroendefullt samarbete skapas med föräldrarna. I samarbetet diskuteras regler och förhållningssätt i förskolan och föräldrarna känner sig delaktiga i sitt barns utveckling och i förskolans verksamhet (Lpfö 98)

Kadesjö (1998) påpekar att föräldrarnas betydelse i barnets sociala utveckling är en självklarhet då barnet får erfarenheter av att ingå i en gemenskap med sina föräldrar där en ständig dialog förs. Det blir en sorts social modell som stannar kvar i barnets inre som påverkar för hur barnet kommer att vidareutveckla sin sociala kompetens. Därför måste föräldrarna, vars barn som har sociala svårigheter och ett utagerande beteende, arbeta mycket med hur det sociala samspelet ska gå till. Tillsammans med pedagogerna på förskolan kan de organisera olika metoder som påverkar barnet bäst och fortsätta med det tills att någon utveckling sker (Kadesjö, 1998). I arbetet med dessa barn som har svårigheter, kommer både barnets, föräldrarnas och pedagogernas tankar, känslor, attityder och handlingar fram. I den gemensamma kommunikationen mellan föräldrarna och pedagogerna delas många erfarenheter och upplevelser som även blandar in emotionella känslor gentemot problemet som är i fokus. Föräldrarna kan ibland hitta stöd hos pedagogerna så länge de vill ha hjälp, där samma sak gäller för pedagogerna, och skapa ett likvärdigt samspel som gynnar alla parter (Johannessen, 2000). Den viktigaste grunden är i alla omständigheter att föräldrarna verkligen vill hjälpa sina barn och att pedagogerna kan vinna föräldrarnas förtroende. Det är känsligt och viktigt när det gäller föräldrarna och deras barn där pedagogerna måste oavsett situation kunna visa att de finns till hands och verkligen visa föräldrarna att deras barn är omtyckta och respekterade i förskolans verksamhet (Hellström, 1993).

2.4.1 Orsaker till att föräldrar inte vill samarbeta

I förskolan möts föräldrarna och personalen på avdelningarna dagligen när barnen ska lämnas och hämtas, där allt som handlar om barnets vanor, behov, hälsa och utveckling berör alla och

som dagligen diskuteras. Pedagogerna ansvarar för att berätta allt till föräldrarna om hur barnet är på förskolan även om det är positiva eller negativa saker så att föräldrarna blir delaktiga. Överallt möter pedagogerna föräldrar som inte vill höra negativa saker om deras barn, inte ser problemen som barnet har och inte vill hjälpa till, där orsakerna kan variera från förälder till förälder (Folkman, 1998). Hellström (1993) påpekar att föräldrarna kan få väldigt starka reaktioner när pedagogerna berättar att deras barn har vissa utagerande svårigheter, då många av föräldrarna kan känna sig sårade eller på något sätt mest träffade då de kan ha vissa brister inom familjen. Risker är att föräldrarna upplever att pedagogerna ifrågasätter deras uppfostran och omdöme och försvagar en redan osäker förälder ännu mer, vilket i slutändan kan drabba barnet mest. Föräldern kan på så vis ibland reagera antingen med trots, aggressivitet eller med förnekelse och lämnar över problemet till pedagogen. Författaren menar vidare att det även finns svåra, kritiska och krävande föräldrar. Dessa föräldrar ifrågasätter och försvårar pedagogernas arbete för att de inte vill se det allvarliga i problemet. Samarbetet med föräldrarna blir på så sätt svårt, där pedagogerna lätt kan hamna i en maktkamp och underläge i förhållande till dem. Pedagogerna riskerar att bli inkompetensförklarade av föräldrarna då deras attityd kan bero på egen försvarsinställning och osäkerhet (Hellström, 1993). Ibland möter man även föräldrar i vardagen som väljer att slippa undan, som verkar tro att de är osynliga, som alltid verkar ha bråttom när de lämnar och hämtar sina barn, som medvetet undviker kontakten med pedagogerna och som avvisar en när man försöker berätta något om barnet. Dessa svåra föräldrar är oftast nonchalanta och oansvariga föräldrar som kan känna sig misslyckade och otillräckliga, som är trötta och tycker att de inte orkar och behöver göra mer än vad de redan gör. Föräldrarna kan ha psykiska svårigheter, levnadsproblem och kriser i familjen, som oftast kan upptäckas i deras barns beteenden. När föräldrarna hör saker om deras barn känner de sig kritiserade och krävda på större engagemang som leder till att de bli alltmer försvarsinställda och problemförnekande och stänger ut samarbetet med pedagogerna, där konsekvensen blir att barnets problem kan bli större (Wiking, 1995).

2.4.2 Bygga upp relationer

En god relation skapas enligt Drugli (2003) genom att bjuda in föräldrar till samarbete. Pedagogerna skall vara professionella och skyldiga att visa föräldrarna att deras samarbete krävs i arbetet med barnen. Pedagogerna måste till en början visa föräldrarna respekt, öppenhet, lyhördhet, stöd, uppmuntran och genom regelbunden kontakt utveckla detta till en god relation. Viljan till relationen bör finnas hos föräldrarna men om den inte finns är det

pedagogerna uppgift att skapa den. Pedagoger är experter på barn och åtgärder medan föräldrar är experter på sina barn, därför kompletterar dessa varandra där de gemensamt kan hitta lösningar för barnets bästa. Föräldrar och pedagoger har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och bör därför ha en nära relation (Drugli 2003). För att kunna skapa en god relation med barnet är det enligt Kimber (1997) ytterst viktigt att ha en god relation med föräldrarna. Författaren menar vidare att föräldrar är förskolans kunder i pedagogernas företag, därför bör föräldrarna känna sig välkomna till förskolan och vara i nära relation med pedagogerna. Deras tankar och idéer är väderfulla där pedagogen anstränger sig för att förstå föräldrarna och hitta gemensamma lösningar vilket bör leda till att samarbetet med barnet blir lättare (Kimber 1997).

Enligt Hellström (1993) bär alla föräldrar en bild inom sig av ett drömbarn som är vackert, fullkomligt och som uppfyller alla deras ideal, önskningar och förhoppningar. Men det verkliga barnet och drömbarnet är väldigt olika och föräldrarna vill inte ha sina drömmar krossade när de ser att det inte alltid går som de har förväntat sig. Därför kan det ta tid och vara smärtsamt att fullständigt inse och erkänna att deras barn har svårigheter. Nästan alla föräldrar vet innerst inne hur det egentligen står till, men vill helst inte höra något negativt om sina barn ifrån pedagogerna (Hellström, 1993).

2.5 Specialpedagogiska resurser

När man arbetar med barn i svårigheter krävs det stor styrka och uthållighet hos pedagogerna på förskolan som ofta möter känsloladdade situationer i sin vardag. I arbetet ingår det både kognitiva och emotionella sidor, där pedagogens uppgift är att försöka få känslorna att fungera både hos sig själv och hos barnen. Pedagogerna måste vara tålmodiga och skapa trygghet hos barnen som har svårigheter. Detta blir tufft för pedagogerna då de också påverkas emotionellt, upplever stress och mycket motgångar i arbetet. Pedagogerna kan överrumplas av sina äkta känslor och kan börja känna ett visst ogillande gentemot barnet som tar kraft och inte vill ha barnet i gruppen längre, då de vardagliga hektiska situationerna tar hårt på pedagogen både fysiskt och psykiskt (Wiking 1995). Enligt Folkman (1998) går pedagogerna, som upplever svårigheter med utagerande barn i vardagen, inte hem utan att känna något inom sig. De är trötta och känner oro för sin eventuella ilska och till en kommande hatkänsla som kan uppstå mot situationen på förskolan. Pedagogerna behöver därför hjälp med att hantera och arbeta

med de svåra situationerna med barnet och även med att bearbeta sina egna känslor med någon. Ofta finns det specialpedagoger och psykologer i samverkan med förskolan som kan ge stöd i arbetet och där pedagogerna kan få idéer och råd om hur de kan arbeta med de utagerande barnen. Specialpedagogen skapar även ett åtgärdsprogram tillsammans med pedagogerna för att sätta upp mål som barnet behöver utvecklas och som ständigt förnyas efter resultat. Observationer och aktiviteter görs även mellan barnet och specialpedagogen där en större förståelse av vad barnet behöver utveckla förs fram. Det blir svårt för pedagogerna att klara allt ensamma där svåra problem kan påverka pedagogerna personligen. Det är även viktigt att pedagogerna på förskolan får stöd och bekräftelse i sitt arbete av chefer, specialpedagoger och kollegor för att veta att de gör rätt och att det kan klara av arbetet (Folkman, 1998).Handledning är ett bra sätt att hjälpa pedagoger att utveckla sin förmåga att fungera både kognitivt och emotionellt i sitt arbete, då pedagogen har möjlighet att bearbeta sina tankar inför problemet. Dessa tankar som uttrycks varierar oftast mellan att pedagogerna känner rädsla och osäkerhet inför arbetet, eller för reaktioner inför det utagerande barnet och andra faktorer som personligen provocerar dem. Genom att de får tala om sina svårigheter och får känna acceptans hos någon som kan hjälpa dem kan pedagogerna även så småningom få se och uppleva andra positiva sidor ur problemet. Det allra viktigaste är att pedagogerna får chans att yttra sig och få stöd när det blir för tufft, där det uppstår känslor av att de inte klarar av mer och inte längre vet hur de ska fortsätta. Tillgång till andra resurser som kan hjälpa i verksamheten skall därför finnas på alla förskolor när problemen ökar både för barnen och pedagogerna (Asmervik, Terje & Ogden, 2006).

2.6 Teoretiska utgångspunkter

2.6.1 Lev S. Vygotskijs teori

Enligt Vygotskij i Säljö (2000) är människan inställd på att samspela och kommunicera med varandra. När barn är små tar de först fysiskt kontakt med omgivningen och sedan när de lär sig prata uttrycker de sig även verbalt. Den vuxne är den som först lär barnet samspeletsregler som sedan utvecklas i integration med andra barn. Vygotskij menar att alla barn utvecklas genom att samspela med andra där barnet känner behov att ta kontakt med människor i sin närhet. Gruppen har en avgörande betydelse för barns lärande och utveckling eftersom barn lär av varandra. Barnet bildar sig en uppfattning om hur världen fungerar genom andras värderingar och tolkningar. Att kunna samspela handlar inte bara om att man kan utföra det

fysiskt utan man måste känna till olika regler för hur det sociala samspelet skall kunna fungera. Det finns barn som har svårigheter med att lära in de sociala koderna, därför gäller det att förstå dessa för att kunna hjälpa barnet. Pedagogens uppgift är att avvakta i moment där barn lär av varandra och endast framföra det som är väsentligt vid behov. Pedagogen ska alltid se till att skapa tillfällen då barnen får möjlighet att kommunicera och samspela med varandra. Vygotskij hävdar att kunskap finns runt omkring oss människor och inte i föremålen, dessa är svåra att upptäcka och därför behövs pedagogens vägledning i barnets utforskande. Kunskapen utvecklas genom lek i samspel med andra barn, där desto mer kunskap barnet har, blir leken mer utvecklad och genom att barnet tilldelas roller utav pedagogerna lär sig barnet hur vissa normer och regler ska gå till. (Säljö, 2000)

Enligt Vygotskij i Askland och Sataöen (2003) innebär den närmaste utvecklingszonen den nivå där barnet befinner sig för tillfället och där barnet kan befinna sig i utvecklingen med hjälp av en vuxen eller en mer kunnig lekkamrat. Barn tillägnar sig kunskap genom att imitera andra barn och vuxna där barnet är delaktig i gruppens samspel för att sedan själva kunna utföra detta självständigt vid nästa tillfälle. Lek är en viktig faktor i förskolåldern och har stor inverkan i barns utveckling där barnet härmar både vuxnas och barns beteenden (Askland & Sataöen, 2003). Enligt Vygotskij i Svensson (2009) är språket den centrala länken mellan barnet och omgivningen. Barn lär bäst av varandra, de tänker genom språket och inhämtar kunskap genom det samspel som de stöter på (Svensson 2009).

2.6.2 Jean Piagets utvecklingsteori

Enligt Piaget i Säljö (2000) är människans tänkande och intellekt i fokus där barnet styr sin egen utveckling. Barnet ska utforska omvärlden själv, förstå allt de gör och arbeta laborativt. Aktivitet är det som leder barnet till lärande, där pedagogens uppgift är att inte störa barnet i kunskapsinhämtningen eftersom pedagogen kan hindra barnets spontana aktiviteter och upptäckter. Pedagogerna bör stimulera barnets egna undersökningar genom att lägga fram möjligheter till lärande, utan att själva vara delaktiga i processen. Den bilden barnet har av världen är den bilden som barnet på egen hand skapar. Piaget påpekar att barn utvecklas kognitivt och detta innebär att barnet gör erfarenheter som utvecklar det egna intellektet. Barn kan i början på sin utveckling vara egocentriska, de tar sina behov före andras och har svårt att förstå hur andra barn känner. Därför behöver barn möta andra barn för att kunna utvecklas och se andras behov. Enligt Piaget ska barnet skapa erfarenheter på egen hand innan det tar hjälp av kamrater och pedagoger. Barnet måste kunna testa sig fram för att se om det

själv lyckas med sin aktivitet. Andra barn och pedagoger kan sedan fungera som vägledare i aktiviteten om barnet misslyckats på egen hand. Det som redan finns i barnet har barnet fötts med och skall sedan utvecklas fullt ut när barnet blir vuxet. Dess omgivning är passivt där barnet i sitt eget lärande gör den aktiv. Språkets funktion för barnet är att kunna ge och ta information där språket skall stämma överens med dess kognitiva intellekt, då det enligt Piaget är viktigt att barnen tänker logiskt (Säljö, 2000).

Enligt Piaget i Askland och Sataöen (2003) har barn olika sätt att tänka på i olika åldrar. Detta beror på hur hjärnan utvecklas då barnet växer upp. Barnet föddes med en viss kunskap som sedan fortsätter att byggas upp genom deras egna aktiviteter och nyfikenhet. Piaget menar att barn har olika stadier i utvecklingen, när man föds har man ett stadium och när man har utvecklats tillräckligt övergår man till nästa stadium. De olika stadierna kommer efter varandra och man kan inte gå över till nästa stadium förens man är mogen för det. Piaget hävdar att barnet inte kan ta till sig kunskap om barnet inte är moget och har nått det nödvändiga utvecklingsstadiet där det sociala samspelet även utvecklas utefter barnets mognad. Piaget hävdar att människan kan nå ett stadium när tänkandet är fullständigt utvecklat. (Askland & Sataöen, 2003).

2.7 Problemformulering

Utifrån syftet har vi formulerat följande frågeställningar:

- ❖ Vad innebär ett utagerande beteende för pedagogerna på förskolan?
- ❖ Hur bemöter pedagoger ett utagerade beteende?
- ❖ Hur stor påverkan har föräldrarna i arbetet med de utagerade barnen?
- ❖ Vad gör pedagogerna för att hjälpa utagerande barn med det sociala samspelet?
- ❖ Får pedagogerna hjälp i sitt arbete utifrån andra resurser?

3 Metod

Innan en undersökning genomförs och planeras är alla forskare skyldiga att ta reda på vilka metoder som går att använda för att kunna välja den som är mest adekvat att uppfylla för uppsatsens syfte. Efter en kunskapsinhämtning av olika metoder utfördes en kvalitativ undersökning med anledning till att den var mest lämplig för att få svar på arbetets innehåll. Enligt Kvale (1997) kan en kvalitativ metod inte hanteras med hjälp av siffror och statistik. Den kvantitativa undersökningen går därför inte att använda i den här undersökningen då den inte har någon möjlighet att ge en bild av det som undersöks. En kvalitativ intervju ger därför undersökningen en mer detaljerad och ingående information. När en intervju genomförs innebär det att det lämnas färdiga frågor till respondenter, där fördelen är de har möjlighet att styra svarens längd. En nackdel med en kvalitativ undersökning, som författaren poängterar, kan dock i vissa fall medföra en viss risk med att respondenterna svarar på frågorna med ett svar som förväntas vara korrekt. Därför måste tydlig information ges ut där det framförs att undersökningen är konfidentiellt, utan bedömningar och där respondenterna har rätt att bestämma över sin inverkan (Kvale, 1997).

Denscombe (2000) påpekar att intervjuer föredras då forskaren vill få reda på respondentens sociala verklighet som erfarenheter, åsikter och uppfattningar. Den kvalitativa metoden är då lämplig för forskarna då de önskar göra en detaljrik fakta från en liten grupp människor. Författaren poängterar vidare att denna sorts undersökning kallas för en semistrukturerad intervjuform där den som intervjuar ger öppna frågor och där tonvikten läggs på respondentens åsikter. Semistrukturerad intervjuform valdes därför på grund av att uppsatsens avsikt var att svaren skulle vara omfattande och där respondenten får chansen att förklara och utveckla sina svar. Respondenten får även möjlighet att själv reflektera och komma med egna synpunkter som kan hjälpa och väcka nya tankar för forskaren under arbetets gång.(Denscombe, 2000).

Enligt Stukat (2005) hade en tänkbar forskningsmetod kunnat vara observationer där forskaren klart kan iaktta verkligheten och därmed undersöka arbetets syfte. Nackdelen kan dock vara enligt författaren att observationer behövs göras under långa perioder. Om observationer hade förekommit i undersökningen hade observationen kunnat påverka pedagogernas agerande i verksamheten gentemot barnen. Dessutom hade det krävs en stor

tidsomfattande tillgänglighet för att se olika metoder pedagogerna använder när det gäller arbetet med utagerande barn.

Vid en kvalitativ undersökning är det viktigt enligt May (2001) att forskarna är medvetna om att inte försöka påverka de intervjuade personernas svar genom att visa att man håller med antingen genom att bekräfta det de säger genom kroppsspråk eller egna ställningstagande. Istället bör man analysera och ifrågasätta sannolikheten i de svar man får med ett professionellt förhållningssätt (May 2001). Studien kan inte generaliseras på grund av att det endast är sex pedagoger som deltar med sina egna erfarenheter och åsikter. På förskolan jobbar alla på olika sätt, pedagogerna har olika kunskaper som uttrycks utifrån egna upplevelser där både de och förskolorna har olika förutsättningar. Där på omfattar undersökningen en liten grupp där svaren inte kan ses som allmängiltiga.

3.1 Etiska överväganden

Innan undersökningen utfördes meddelades respondenterna att materialet endast skulle användas för arbetets syfte och hur materialet skulle behandlas. Respondenterna fick information om att deltagandet vid undersökningen var frivilligt och att de kunde avbryta intervjun om det ansågs nödvändigt utan vår påverkan. Några punkter som är viktiga att framföra för respondenterna är att respekt och hänsyn visas till de delaktiga, att all material förstörs direkt efter arbetet, informera om att vi har tystnadsplikt och att all resultat som vi fått fram av undersökningen endast är till användning för arbetets syfte.

- Varje användning av materialet måste garantera att ingen kommer till skada genom användning av materialet
- All material skall undvika att avslöja de involverades identitet

3.2 Genomförande

Den kvalitativa undersökningen genomfördes med sex förskollärare på olika förskolor i södra Skåne. Alla förskolorna är kommunala där varje avdelning omfattar tre pedagoger och 18-21 barn. Att boka in intervjuer tog mer tid än förväntat med anledningen till att det skulle passa både pedagogerna och deras verksamhet, samt att de fick prata vid med kollegorna för att komma överens om vilken tid som var lämpligast. Kontakt togs på deras arbetsplats genom telefonsamtal och intervjun bokades in. Pedagogerna informerades om uppsatsens syfte, hur

lång tid intervjun kan tänkas ta och hur den kommer att gå till. Pedagogerna meddelades även om att intervjuernas svar endast var till för forskningens ändamål och att all material förstörs omedelbart när arbetet är färdigt. Därefter skickades intervjufrågorna genom e-post där pedagogerna fick möjlighet att förbereda sig. Intervjun utfördes på pedagogernas arbetsplats för att pedagogerna skulle kunna känna sig bekväma och trygga. Intervjun började med att det framfördes lite information om uppsatsen och det tackades för att pedagogerna ställt upp. Därefter ställdes frågorna och respondenten bestämde längden på svaren där det ibland ställdes följdfrågor beroende på vilka svar som kom fram. Under intervjun användes en bandspelare för att kunna få med all information från respondenterna och för att sedan noga kunna analysera svaren och skapa en så bred bild av det som framfördes. Genom att intervjua pedagogerna skapades en föreställning av vilket bemötande, vilka metoder och vilket arbetssätt de använder i sin förskola. Den kvalitativa undersökningen har gett en genomgripande information som har hjälpt till att belysa uppsatsens frågeställningar på ett tydligt sätt.

4 Resultat

Resultatet från intervjuerna kommer att redovisas med varje fråga för sig. Varje pedagog kommer att förklaras med siffrorna 1-6, där liknande svar kommer att skrivas i en sammanhängande text. De pedagoger som avviker i svaren kommer att framföras med sin tilldelade siffra och i kursiv stil. En analys kommer även att redovisas efter varje fråga för att få fram ett tydligare och ett mer samhörigt svar.

1a). Vad innebär ett utagerande beteende för dig?

Pedagog 1, 3, 4, och 5 ansåg att ett utagerande beteende är när barnet dagligen slåss, sparkar, skriker, knuffas, bråkar med de andra barnen och pedagogerna och där barnet ofta känner sig ilsken på närvaron. Det utagerande barnet stör ordningen på avdelningen, följer inte samspelsregler i lekar och har ofta svårt för att ta emot kritik och krav från andra. Pedagogerna uttryckte att ett utagerande beteende stör andra barn oftast utan någon mening, påverkar de andras barns ro och kräver ständigt efter uppmärksamhet utifrån ett negativt handlande. *Pedagog 3* förklarade även ett utagerande beteende som när barn har svårt, inte kan eller vet hur de ska uttrycka känslor som de har inom sig och gör det då med aggression mot omgivningen. Barnet med det utagerande beteendet blir oftast utpekad och avviker i mycket från andra barn.

Pedagog 6 uttryckte ett utagerande beteende som när barnet gör och säger allt som barnet tycker, tänker och som i vissa situationer går över de bestämda regler och gränser som finns genom utbrott. Barnet gör sig märkbart på olika sätt för omgivningen. *Pedagog 2* förklarade ett utagerande beteende som en negativ respons ifrån barnet som alltid ska gå emot vad de säger, klarar inte av rutiner och förklaringar från vuxna, gör helt enkelt det barnet känner för och säger ofta nej till allt. Beteendet medverkar till att barnet inte vill följa aktiviteterna fullständigt och förstår inte när det är dags för rutiner som bestämda måltider, aktiviteter och när det gäller att gå ut på gården.

Alla pedagogerna berättade även att de känner att orsakerna till barnets utagerande beteende beror på att det inte finns regler och gränser i hemmet som sen syns på förskolan. Föräldrarna verkar inte se barnets problem och låter barnet genom sina aggressioner få som barnet vill.

Alla pedagoger hade även samma åsikt när det gällde att de utagerande barnen på deras förskolor har sociala svårigheter och har problem med att komma överens med andra barn. Barnen vet inte hur samspelet fungerar och vet inte hur de ska gå tillväga.

Analys:

Pedagogerna 1, 2, 3, 4 var överens om att ett utagerande beteende oftast utspelas med aggressioner mot barnets omgivning. Många av reaktionerna är ofta fysiska som kan bero på inre känslor som barnet har svårt att handskas med, där ett exempel är ilska. Barnets handlande betraktas som negativt av pedagogerna, där barnets uppförande påverkar de andra barnen genom att störa deras ro utan någon anledning, skapar svårigheter för samspelet och blir alltid utpekad av andra när något händer. Dessa barn har väldigt svårt för tillsägelser och klarar inte av dem krav som ställs på dem utifrån vad pedagogerna förväntar sig och även vad barnen vill åstadkomma i lekar och aktiviteter.

Pedagog 5 och 6 förklarade ett utagerade beteende på ett annorlunda sätt där beteende innebär att barnet sätter sig emot regler och hela tiden försöker testa de gränser som finns för att se hur långt barnet kan gå utan tillsägelser. Barnet säger nej till allt som barnet inte vill göra eller vara med på och kan på så sätt inte klara av bestämda rutiner på förskolan. Barnet kanske inte vill just en bestämd tid äta, sova eller gå ut och vägrar att göra det. Dessa reaktioner utspelas också med aggressioner mot omgivningen som de andra pedagogerna uttryckte. Barnet vill hela tiden gå emot omgivningen genom att göra saker som märks och som tar kraft och engagemang från dem som är i närheten.

Pedagogerna uttrycker att de tror att barnets beteende har skapats genom att föräldrarna inte har satt regler och gränser i hemmet och där barnet får som det vill genom aggressioner och utbrott. Pedagogerna ser detta i förskolan då barnet har svårt för att följa struktur och regler som finns i verksamheten.

Alla pedagogerna uttryckte även att ett utagerade beteendet ofta medverkar till att barnet har problem med det sociala samspelet då det har märkt att barnet inte kommer överens med andra, bråkar vid lekar och har svårt att förstå hur barnet ska bete sig. Pedagogerna upplever dessa svårigheter i sin vardag och blir då orsaken till varför de betraktar ett utagerade beteende på detta sätt.

b). Hur bemöter du dessa beteenden? Vilka strategier och metoder används?

Alla pedagogerna uttrycker liknande bemötande då de anser att man måste bemöta barnet med kärlek och värme för att bygga upp förtroende och tillit i barnet för att skapa en bra relation. Extra mycket empati riktas mot det utagerande barnet, där pedagogerna anser att man måste ha tålmodighet för svårigheterna och lyfta fram barnets positiva sidor istället för att bara rikta in sig på det negativa. Pedagogerna anser att det är viktigt att alltid stärka barnets självförtroende och ge det stöd som behöver genom mycket beröm. Visa för barnet att man verkligen bryr sig och att ständig kommunikation och samtal är viktigt för barnet. De anser även att om man skriker eller reagerar för starkt på barnets handlingar låser de sig och är omöjliga att nå fram till. Extra tid, engagemang och uppmärksamhet måste därför läggas på det utagerande barnet där även gränser måste sättas in för att barnet ska lära sig vissa regler och normer som pedagogerna anser är viktiga att följa. *Pedagog 3* förklarar att man måste kunna bekräfta för barnet att man vet att de har svårt att uttrycka sig och visa att man är intresserad och är barnets vän oavsett svårigheterna. Man måste försöka få barnet att sätta ord på känslorna för att på ett lättare sätt skapa en viss förståelse för beteendet.

Vid barnets utbrott tycker pedagogerna att man skall skilja barnet från resten av gruppen för att höra barnets version och låta barnet lugna ner sig så att ingen kommer till skada. Alla pedagogerna anser även att det alltid är viktigt att fråga barnet vid svåra situationer om vad det var som hände, varför det hände och vilka personer som är inblandade för att sedan lösa problemen tillsammans. Samtal och förklaringar ska alltid föras fram för barnet för att ta upp de reaktioner som har uppstått. *Pedagog 4* lyfter fram att när en situation uppstår skall man ta tag i det med det samma för att barnet skall veta att det alltid är någon som ser, hör och där vissa konsekvenser kommer in som barnet får lära sig att handskas med direkt. En bra metod anser pedagogen då att barnet får sitta för sig själv en stund ifrån barngruppen för att tänka lite själv på vad man har gjort och känner, där pedagogen sedan börjar prata med barnet. *Pedagog 5* förklarar att man ibland kan förutse när barnet ska få ett utbrott och att man på så sätt kan förebygga det så länge man ständigt har engagemang och fokus på barnet nästan hela tiden. *Pedagog 6* tycker att man skall kunna behandla barnet som alla andra barn där barnet får känna normalitet och inte känna sig annorlunda än andra på förskolan. Pedagogen berättar vidare att man vid utbrott eller när man ser att barnet är frustrerad locka barnet med något som drar uppmärksamhet och som distraherar barnet från ilskan. Alla pedagoger poängterade även att man måste ha gemensamma regler i arbetslaget, vara konsekventa, tydliga och alltid ha kontinuitet i arbetet som görs för att en stabil och trygg utveckling sker hos barnet.

Pedagog 1 och 3 arbetar med hela barngruppen för att skapa förståelse och utveckling hos alla barn, inte bara barnet med svårigheter. Metoder pedagogerna använder sig av är undervisningsmaterial som Stegvis och Hjärtestunder som handlar om socialkompetens och självkänsla. Pedagogerna använder sig av mycket kommunikation, tydliga förklaringar och konkreta exempel på allt man gör. *Pedagog 2* använder metoder endast för barnet där ett bildschema med dagens rutiner och händelser har skapats för att barnet ska veta vad som händer i förväg. Pedagogen påminner alltid barnet om vad man får göra och vad man inte får göra. Pedagogen låter även det utagerande barnet själv bestämma några saker som ska göras dock med pedagogens styrning. Pedagogen använder sig även av en bra-bok där alla barnets positiva framgångar förs in. Barnet är delaktig och tillsammans med pedagogerna går de igenom varför det har varit bra och hur roligt barnet hade det.

Pedagog 1, 2 och 3 jobbar med konflikthantering med hjälp av handdockor där barnen lever sig in i det som utspelas och där de kan uttrycka tankar och känslor. Barnen får svara på frågor och komma med förslag.

Analys:

Pedagogerna anser att en god relation med det utagerade barnet skapas genom att ge mycket kärlek, värme och empati för att barnet ska känna sig trygga och där ett förtroende skapas. En vänskap bildas med barnet där pedagogerna hela tiden bekräftar barnet genom att visa att man bryr sig, är intresserad och alltid finns där oavsett svårigheter som uppstår. Genom att barnets positiva sidor lyfts fram, ger stöd och uppmuntran stärker det barnets självförtroende. Man måste visa för barnet att man bryr sig för att en kommunikation ska uppstå för att kunna få fram vad barnet känner inom sig, får prata ut och där pedagogerna kan få en viss förståelse av beteendet. När pedagogerna har kunnat nå fram till barnet på ett bra sätt kan även mer regler och gränser sättas in på förskolan där barnet steg för steg tillsammans med pedagogerna lär in dem. I arbetet med barnet anser pedagogerna att man måste ha tålmod, tid och engagemang för att ha fokus på att hjälpa barnet så gott som möjligt.

Pedagogernas svar stämde mycket överens när det gällde deras strategier när de utagerande barnen får utbrott genom aggressioner mot omgivningen. Det bästa sättet att lugna ner barnet ansåg de var att skilja barnet ifrån de andra i barngruppen för att undvika att någon eller något kommer till skada. Pedagogerna kan då lugnt prata med barnet, lyssna på varför barnet är arg, vad som har hänt och vid bråk med andra barn lösa problemen tillsammans på ett bra sätt.

Samtal med barnet gör att känslor och orsaker kommer fram och underlättar för pedagogerna att kunna skapa en bild om varför barnet har fått ett utbrott. *Pedagog 4* uttrycker att när något har uppstått där det utagerande barnet har handlat fel måste det tas upp direkt och diskuteras för att visa att barnet har handlat fel och vilka konsekvenser som kan uppstå utifrån barnets ageranden. Har man fokus på det utagerande barnet i vardagen kan man enligt *pedagog 5* försöka förebygga barnets utbrott genom att man lärt sig att förutse när något ska hända utifrån situationen som utspelas just i den stunden. *Pedagog 6* berättar att det är viktigt att behandla det utagerande barnet som alla andra för att inte känna sig utanför och onormal och där barnet får samma förutsättningar som de andra barnen på förskolan. För att undvika utbrotten förklarar *pedagog 6* vidare att man kan försöka distrahera barnet genom att ta uppmärksamheten med saker som lockar barnet att ändra sitt beteende från något negativt till något positivt. Alla pedagogerna var även överens om att barnet får tryggare utveckling om arbetslaget kommer överens om vad som ska göras. Pedagogerna måste vara konsekventa, tydliga och ha samma mål i arbetet där kontinuitet i arbetet dagligen behövs för att få fram ett resultat som varar hos barnet.

Pedagogerna *1 och 3* arbetar med speciella material och metoder som gynnar hela barngruppen på förskolan men där en speciell fokus finns på barnet med svårigheter. Genom att hela barngruppen är inblandad utvecklas alla på samma gång där en allsidig förståelse försöks skapas inom alla. Dessa metoder handlar mycket om socialkompetens och självkänsla som är viktigt att barnen skapar genom mycket kommunikation och tydliga förklaringar som pedagogen visar genom konkreta exempel för att skapa förståelse hos barnen. *Pedagog 2* använder en metod som hjälper det utagerande barnet att kunna klara av dagliga rutinsituationer där ett bildschema om allt som händer sätts upp för att visa barnet allt som kommer att ske under dagen. Barnet kan då i förväg veta vad som ska hända och på något sätt förbereda sig lite angående dagens aktiviteter. Pedagogen påminner då även barnet om vad som ska göras snart och lockar barnet genom att berätta hur roligt det kommer att bli. Ibland använder sig pedagogen av strategier där barnet själv får vara med och bestämma vad som ska göras i vissa situationer där pedagogen är med och styr för att vägleda barnet hur man ska göra. Pedagogen använder även en bra-bok där allt positivt barnet gör förs in för att sedan tillsammans med barnet lyfta fram barnets positiva sidor genom bekräftelse och beröm för att stärka självförtroendet.

Pedagog 1, 2 och 3 berättade även att de använder sig av handdockor för att ta upp konflikthantering där alla barnen på förskolan kan komma på hur problem ska lösas. Barnen kan då uttrycka känslor och tankar och skapa en viss förståelse om hur man ska vara mot varandra.

2. Vad gör du som pedagog för att hjälpa utagerande barn med det sociala samspelet?

Pedagog 1 och 3 arbetar med Stegvis som nämnt i föregående fråga som är till för att barnen ska lära sig om det sociala samspelet med andra. Alla pedagogerna arbetar med barnen i mindre grupper får att barnen ska ha lättare att uttrycka sig, känna sig bekväma och skapa nära relationer till några barn i taget. När gruppen fungerar bra utökar de grupperna så att ett socialt samspel tränas även med de andra barnen i gruppen. Pedagogerna försöker få in barnet i gruppen genom att visa hur man ska vara mot varandra, hur man blir kompisar och att man ska ta tillvara alla idéer. Pedagogerna arbetar med mycket konkreta exempel för hur ett socialt beteende ska gå till och även med att läsa av andra barns känslor, om det är ledsna, arga, sura och glada. Pedagogerna förklarar för barnet att de andra barnen inte vill leka med någon som bråkar, har en envis inställning och förstör leken. Pedagogerna visar vilka handlingar som är rätt och fel och förklarar även för de andra barnen att alla ska leka tillsammans och att ingen ska stötas bort. Pedagogerna skapar även egna lekar där de lockar fram barnen att leka tillsammans, där alla kan vara med och ha roligt, prata och hjälpas åt. *Pedagog 3* berättade att lekträning mellan pedagogen och barnet är ett bra sätt att träna på hur lekar kan gå till. Lekträningen sker även med andra barn där det utagerande barnet får bra uppmärksamhet som påverkar de andra barnen positivt. *Pedagog 5* tycker att det är viktigt att sitta med barnet vid lekar där barnets bra sidor lyfts fram inför gruppen och där pedagogen även kan styra in barnet på rätt spår.

För att få in det utagerande barnet i aktiviteterna försöker pedagogerna locka in barnet med saker som barnet tycker om att göra. *Pedagog 6* förklarar att man måste använda sig av material som väcker uppmärksamheten, är roliga och som inte tråkar ut barnet till att tappa sin fokus och intresse i aktiviteten. Det barnet finner intressant använder pedagogerna sig av när de planerar sina aktiviteter för att det utagerande barnet ska vara med, men även som gynnar och utvecklar hela barngruppen.

Analys:

Eftersom alla pedagogerna var överens om att ett utagerande beteende bidrar till sociala svårigheter, som nämnts på intervjufråga ett, hade de väldigt lika tankar om metoder de använder för att integrera barnet. Alla pedagoger var överens om att små barngrupper fungerar bäst för att skapa relationer bland barnen. I dessa små grupper kan barnen känna sig mer trygga och bekväma då de lättare kan uttrycka det dem vill då det inte finns andra barn som tar plats och uppmärksamhet. Barnen leker även mer med de få barnen i gruppen då de ofta har aktiviteter tillsammans. Det utagerande barnet har även mer chans att skapa bra relationer till några barn åt gången då det kan bli jobbigt att samspele med många barn samtidigt. När de små grupperna fungerar någorlunda bra, utökas dem med fler antal barn då interaktionen även ska ske i hela barngruppen. För att få in det utagerande barnet i gruppen visar pedagogerna även mycket konkreta exempel på hur man ska vara mot varandra, varför man inte ska bråka och jobbar mycket med hur man ska kunna läsa av andra barns reaktioner när de blir ledsna, glada och arga. Pedagogerna förklarar även för det utagerande barnet och de andra barnen att man måste bete sig på ett visst sätt för att kunna leka med andra barn genom att visa handlingar som är rätt och fel. För att locka in barnen att vilja leka tillsammans med det utagerande barnet, skapar pedagogerna egna lekar där alla kan vara med och skapa kontakt, ha roligt och samarbeta tillsammans. *Pedagog 3* ansåg att lekträning tillsammans med det utagerande barnet är ett bra sätt att visa hur lekar kan gå till där andra barn också kan vara med. Genom lekträning ger pedagogen det utagerande barnet bra uppmärksamhet för att stärka barnet i gruppen. Enligt *pedagog 5* är det väldigt viktigt att alltid lyfta fram det utagerande barnets positiva sidor framför de andra i gruppen vid lekar för att skapa mer vilja att leka tillsammans. Pedagogen hjälper det utagerande barnet att komma in i samspelet genom att sitta bredvid och styra in barnet på rätt väg i leken.

När det gäller att få med det utagerande barnet i både de pedagogiska och spontana aktiviteterna försöker pedagogerna att locka barnet med saker som barnet tycker är roligt att göra, som både gör att viljan och lusten ökar. *Pedagog 6* berättar att man måste ha ett material som drar uppmärksamhet från det utagerande barnet i aktiviteterna för att fånga intresset och som håller i en tid för att barnet inte ska tröttna och bli okoncentrerad. Det är viktigt att pedagogerna tänker på det barnet är intresserad av när de planerar för att både integrera barnet i verksamheten och skapa lärandesituationer för hela barngruppen.

3. Är barnets föräldrar med i arbetet och hur stor påverkan har de?

Pedagog 1, 3 och 5 berättade att föräldrarna inte är med så mycket i arbetet och är inte riktigt medvetna om svårighetsgraden i problemen. Föräldrarna får reda på allt som händer i förskolan och förväntar att allt ska lösas där. Föräldrarna har inte tid själva, arbetar mycket, har alltid bråttom och visar inte så mycket intresse. Pedagogerna har försökt nå ut till dem via samtal och tycker att det är jobbigt att förmedla kritik till föräldrar som inte vill erkänna problemen. Relationen mellan pedagogerna och föräldrarna är ytlig och saknar förtroende. Föräldrarna är inte delaktiga och anser att alla barn kan vara lite stökiga, då de själva var det i den åldern.

Pedagog 2, 4 och 6 hade liknande svar och förklarade att det till en början var jättesvårt att få med föräldrarna i arbetet, de vill inte se allvaret i problemet, pedagogerna blev utskälda, inkompetensförklarade och la hela skulden på förskolan. Föräldrarna tar in en stark försvarsinställning som inte låter de se verkligheten. Pedagogerna förklarar för föräldrarna ständigt att det är för barnets bästa man arbetar tillsammans och visar att man verkligen bryr sig om barnet som så småningom ledde till att det skapades en relation med ett förtroende. Nu sker ett allsidigt samarbete bland pedagogen och föräldrarna där en större påverkan på barnet kommer in. Föräldrarna är delaktiga i allt barnet gör, hjälper barnet hemma med rutiner och regler och stärker på så sätt stabiliteten hos barnet både hemma och på förskolan. *Pedagog 4* berättade att det utagerande barnets föräldrar ibland kommer och frågar om råd om hur och vad de ska göra i vissa situationer som uppstått där de hjälps åt för att komma fram med tips och lösningar.

Alla pedagogerna uttryckte att det är viktigt att som pedagog kunna vara öppen och alltid lyssna på vad föräldrarna har att säga om sitt barn, hur de ser på den svåra situationen och vad de känner inom sig. *Pedagog 6* tycker att det är bra att lyfta fram föräldrarnas känslor och tankar genom att fråga de vad de tycker, känner och vill göra angående svårigheterna. Pedagogerna anser att man ska skapa en god relation till föräldrarna där det finns ett förtroende som leder till ett bra samarbete. Som pedagog ska man vara vänlig och kunna förmedla saker till föräldrarna om svårigheterna på ett bra sätt och samtidigt kunna lyfta fram barnets positiva saker för att lättare glädja och få med föräldrarna i arbetet.

Analys:

Några av pedagogerna har inget samarbete med föräldrarna i arbetet med de utagerade barnen då föräldrarna inte vill erkänna att deras barn har svårigheter. Föräldrarna tycker att det är normalt när ett barn är lite stökigt, uttrycker att det själva var så när dem var små och ser det inte som något allvarligt problem. Pedagogerna upplever ofta att föräldrarna alltid har bråttom när de ska lämna och hämta sitt barn och inte har tid att diskutera om vad som har hänt under dagen och vad som är viktigt att arbeta med för att hjälpa och utveckla barnet. Föräldrarna är upptagna med sitt arbete, känner stress och upplever att de inte har tid att göra mer för sina barn än vad dem redan gör. Vissa föräldrar kan ha många andra problem som tar kraft och som medför till att de stänger ut allvarliga saker där stort intresse och engagemang krävs. Pedagogerna upplever därför att relationen med föräldrarna inte alltid blir god där tillit och förtroende inte skapas. Kontakten blir mer opersonlig, där pedagogerna har det svårare att förmedla negativ kritik till föräldrarna, då deras reaktioner kan bli väldigt starka. I många fall kan föräldrarna inta en förvarsinställning när pedagogerna berättar om svårigheter deras barn kan ha där reaktionerna kan vara att skulden läggs på pedagogerna, att det blir inkompetensförklarade och att det är förskolan som får lösa de eventuella problemen.

De pedagoger som har fått med föräldrarna i arbetet uttrycker att de till en början har haft svårigheter, om det som har nämnts ovan, men som till slut har lyckats att integrera dem genom att hela tiden visa engagemang och intresse för deras barn. Genom att pedagogerna ständigt har förklarat att de bryr sig och att det de gör är till för barnets bästa, har en god relation skapats med föräldrarna där samarbetet är förtroendefullt. Genom att pedagogerna och föräldrarna arbetar i en gemenskap skapas det större förutsättningar för det utagerade barnet att utvecklas då samma regler, metoder och sätta gränser både hemma och på förskolan för en så trygg och stabilt utveckling som möjligt. När föräldrarna tillsammans med pedagogerna är delaktiga i arbete får det utagerande barnen mer tydliga ramar och struktur i sin vardag. När en bra relation har skapats uttrycker pedagogerna att föräldrarna även ibland kan be om råd när de själva behöver hjälp.

Alla pedagoger var överens om att det är viktigt att alltid bjuda in barnens föräldrar i arbetet och alltid förklara vilka problem som uppstår kring barnet. Pedagogerna ansåg även att man både skall ge och ta, kunna lyssna på föräldrarnas känslor och vara öppen mot deras förslag för att ett samarbete skall fungera. När pedagogerna lyfter fram positiva saker om föräldrarnas

barn ökar även samarbetsviljan och uppmuntran att hjälpa till då de ständigt får höra negativa sidor hos sitt barn.

4.a) Vilka kompetenser anser du pedagoger måste ha i arbetet med utagerande barn?

Kompetenser som pedagogerna anser att man ska ha är även väldigt lika då förståelse och empati för barns olika svårigheter är en nödvändig kunskap. Att man är villig som pedagog att ge kärlek och engagemang och se efter barnets bästa. Pedagogerna ansåg även att man på egen hand läser böcker om utagerande barn, och även andra svårigheter, för att få mer insikter och ständigt förnya sina kunskaper för att förbättra barnets utveckling och den egna kapaciteten att komma med nya lösningar. Fortbildningar och små kurser tycker de förskolorna ska erbjuda för att stärka deras arbete med utagerande barn. Pedagogerna anser att de alltid försöker vara så flexibla som möjligt, kunna hålla sitt lugn och hantera svårigheterna med en proffsig syn på situationerna.

Analys:

Alla pedagogerna ansåg att en bra kompetens när man jobbar med utagerande barn är att kunna skapa en förståelse för barns olika svårigheter genom att visa att man har intresse, empati och engagemang i de olika situationer som uppstår. Pedagogerna kan då på ett bättre sätt ta tag i svårigheterna och skapa en större förståelse om vad barnet känner genom att vilja arbeta med problemen. För att vidare öka kunskaperna om barnets utagerande svårigheter anser pedagogerna att det är viktigt att på egen hand läsa böcker för att få mer information och kunskap om ämnet. Genom att pedagogerna ökar sin kännedom kan arbetssättet även utvecklas mer positivt där pedagogerna kan prova på olika lösningar. Pedagogerna tycker även att det hade varit bra med fortbildningar och små kurser om utagerande svårigheter som förskolan hade kunnat erbjuda för att underlätta kunskapsinhämtningen. Pedagogerna ansåg även att det är viktigt att kunna vara flexibel i arbetet där man hela tiden måste vara öppen för nya metoder och även nya händelser som uppstår. Varje situation ska kunna hanteras med ett lugn från pedagogerna där barnets bästa är i fokus. Pedagogerna anser att man i alla situationer måste kunna hålla ett professionellt förhållningssätt så gott det går för att svårigheterna inte ska bli för personliga.

b) Får ni hjälp utifrån andra resurser, som t ex specialpedagog, psykolog mm?

Pedagog 1, 4 och 5 påpekar att de både har specialpedagog och psykologer med i arbetet och som finns där till hands både för barnet och för pedagogerna för mer stöd och idéer. Det finns

ett stort samarbete med specialpedagogen som stödjer och hjälper till med hur arbetet ska gå till i verksamheten. Specialpedagogen följer även det utagerande barnet där de utför vissa aktiviteter både enskilt och i grupp för att på så sätt komma fram med lösningar. Psykologen är med på möten där pedagogerna kan prata ut och även där idéer till lösningar förs fram som stödjer deras arbete. Pedagogerna anser att det är till stor hjälp att ha andra resurser som är med i arbetet då man kan diskutera olika erfarenheter och upplevelser för att tillsammans hitta nya åtgärder.

Pedagog 2, 3 och 6 berättar att de själva får hjälp utav en specialpedagog som ger tips och idéer vid möten som handlar om arbetet med det utagerande barnet. *Pedagog 2* förklarade att de tillsammans med specialpedagogen och barnets föräldrar har möten där de har skapat ett åtgärdsprogram med mål som de ska jobba mot med barnet. Barnet har även tre gånger i veckan en extra resurspersonal som arbetar på förskolan och som är med och gör aktiviteter med barnet avskilt. Pedagogerna känner att de kan prata ut och be om råd till specialpedagogen där de ibland får material som sedan ska användas med det utagerande barnet. Specialpedagogen har ingen direkt kontakt med barnet, utan en observation på barnet genomförs vid bestämd tid, där samma sak gäller för samtal med pedagoger och föräldrar.

Analys:

Pedagogerna *1, 4 och 5* har kontakt med både specialpedagog och psykolog på förskolan där de får råd och tips om hur och vad de kan göra för att utveckla barnets svårigheter mot något bättre. Specialpedagogen går ut i verksamheten och är tillgänglig för både barnet och pedagogerna där metoder om arbetssätt diskuteras. Specialpedagogens uppgift är att observera det utagerande barnet, se hur barnet är i verksamheten och hjälpa till när barnet gör något på egen hand men även när det gäller att få in barnet i gruppens samspel. Allt som specialpedagogen får fram från sin observation på barnet förs sedan fram i möte med pedagogerna där åtgärder sätts in. Psykologen är även närvarande vid möten tillsammans pedagogerna och specialpedagogen där pedagogerna har möjlighet att uttrycka sina känslor då det blir jobbigt i verksamheten med barnets svårigheter. Psykologen finns även med för att bekräfta pedagogerna genom att uppmuntra deras arbetssätt. Här får de dessutom tips på strategier och metoder som de kan arbeta med och där de tillsammans hittar lösningar som hjälper pedagogerna i arbetet med barnet. Pedagogerna anser att hjälp från olika resurser underlättar deras arbete genom att de inte känner sig ensamma och inte behöver handskas med problemen helt själva. Det är lättare för pedagogerna att ha någon annan att diskutera och

delar erfarenheter med. Hjälpen från specialpedagog och psykolog ger pedagogerna nya infallsvinklar i arbetet med barnen och underlättar situationen då hjälpen kommer från någon annan som inte dagligen är delaktiga i förskolan.

Pedagogerna 2, 3 och 6 arbetar själva med specialpedagogen där de tillsammans finner olika lösningar för att kunna arbeta med det utagerande barnet. *Pedagog 2* berättar att de brukar ha regelbundna möten med föräldrarna angående barnets situation och skapar åtgärdsprogram där de sätter upp mål för barnet som de ska arbeta med. På den här förskolan har ett barn tillgång till en resursperson tre gånger i veckan, där personen enskilt med barnet har lite lugnare aktiviteter. Pedagogerna känner att de kan vända sig till specialpedagogen då de behöver idéer och metoder i arbetet med det utagerande barnet. När specialpedagogen kommer ut och observerar barnet sker detta med avstånd där barnets handlande och beteende tas tillvara för att sedan kunna komma fram med lösningar till utveckling. Detta inträffar på bestämd tid där det efteråt bokas in ett möte med pedagogerna och barnets föräldrar för att diskutera vad som ska göras, vilka metoder och strategier som går bra att använda och som främjar barnets utveckling.

5 Diskussion

Utagerande beteenden och aggressivitet hos barn är ett stort problem på förskolan som påverkar både barnet självt och människorna i närheten. I ett utagerande beteende finns det dolda känslor som rädslor och olika tankar som barnet har och som utspelas genom aggressiva handlingar. De reaktioner det utagerande barnet har är svåra att förstå och bidrar till sociala svårigheter både med pedagogerna och barnen på förskolan. Barnets beteende skapar oftast oro i den närheten barnet befinner sig i där pedagogernas gränser på förskolan ofta testas och där ett enormt arbete krävs. Barnen med dessa svårigheter skapar en kaotisk atmosfär där alla i omgivningen blir delaktiga (Jørgensen & Schreiner, 2001).

Syftet med arbetet har varit att undersöka pedagogers bemötande gentemot utagerande barn som har sociala svårigheter i förskolan, därför har den genomförda undersökningen gett både lika och varierade resultat beroende på hur de intervjuade pedagogernas olika situationer och erfarenheter ser ut. I undersökningen kom det fram att pedagogernas bemötande stämmer överens med Johannessens (2000) tankar om att pedagogerna bör kunna se att barns förutsättningar ser olika ut, där en acceptans måste nås för att se att beteenden kan präglas av olika faktorer som aggressivitet och andra svårigheter som är svåra att lösa men som med mycket vilja och engagemang bidrar till utveckling hos det utagerande barnet (Johannessen 2000). De intervjuade pedagogernas svar stämmer in med att man framför det utagerande barnet bör visa att man vill dem väl genom att acceptera deras svårigheter och genom kärlek och empati göra så att en god relation byggs upp. Pedagogerna menar att det blir lättare att lösa problemen om barnet känner trygghet och tillit till pedagogerna. Pedagogerna framhäver även att man alltid ska lyfta upp det utagerande barnets positiva sidor för att stärka barnets självförtroende och för att barnet själv och andra kan se positiva saker som barnet gör. Folkman (1998) förklarar att en god relation medverkar till att kommunikationen fungerar bättre mellan barnen och pedagogerna genom att pedagogerna berömmar det positiva hos barnet undviker barnet att hamna i en ond cirkel och bli en syndabock inför andra barn och deras föräldrar (Folkman 1998). Något pedagogerna alltid bör tänka på enligt Juul & Jensen är att ha ett positivt beteende både medvetet och omedvetet i arbetet med barnen eftersom barn identifieras med vuxna och härmar deras beteende (Juul & Jensen 2003).

Eftersom ett utagerande problem uttrycks som ett aggressivt beteende av de intervjuade pedagogerna där barnet dagligen slåss, sparkas, skriker och bråkar med de andra barnen tar

beteendet upp all uppmärksamhet då barnet ständigt gör sig märkbart. Alla pedagogerna var överens om att ett utagerande beteende bidrar till att barnet har svårt att samspela och integreras med andra barn och vuxna. Pedagogerna menar att beteendet stöter ut de andra barnen i förskolan som bidrar till att samspelet inte fungerar som det ska. De andra barnen förstår inte det utagerande barnets reaktioner och väljer på så sätt att dra sig ifrån det. Enligt Kadesjö (2008) beror detta på att det utagerande barnet visar sig vara ointresserad inför andras reaktioner och uppfattningar. Barnet visar sig vara okänslig i de olika situationerna som uppstår i vardagen och har svårt att leva sig in i andras förväntningar, som leder till att omgivningen drar sig tillbaka (Kadesjö, 2008). De intervjuade pedagogerna förklarar att de utagerande barnen inte vet hur samspel ska gå till, hur de ska gå till väga och gör det då med negativa handlingar där Ogden (2003) hävdar att det utagerande barnet inte klarar av situationer där samspel är nödvändigt på grund av att barnet inte kan hantera motgångar som barnet upplever på grund av saknad förståelse av interaktion med andra (Ogden, 2003). Det pedagogerna i intervjun nämner ovan om att barn kan vara okänsliga och har svårt med att leva sig in i andras förutsättningar kan enligt Piaget i Säljö (2000) ha att göra med att barn till en början kan vara egocentriska, då de tar sina egna behov före andras och har svårt att se saker utifrån andra barns perspektiv. Piaget menar vidare att barn därför behöver möta andra barn för att utvecklas och bli mindre egocentriska (Säljö 2000). Konsekvenser som uppstår utifrån barnets negativa handlingar, enligt de intervjuade pedagogerna, medverkar till att andra barn på förskolans störs, tappar lusten av vad de håller på med och att aktiviteterna avbryts, som även stämmer överens med Michélsen (2005) tankar om att det utagerade barnets beteende skapar ett avvisande samspel från barnen på förskolan där risken finns att det utagerande barnet blir ensamt. Pedagogerna förklarade på intervjun hur viktigt det är att hjälpa det utagerade barnet att komma in i gruppen för att undvika att barnet ska stöttas bort. Pedagogerna arbetar dagligen med att få in barnet i lekar och aktiviteter där det utagerande barnet får positiv uppmärksamhet av pedagogerna för att denna uppmärksamhet skall smittas av till de andra barnen för att de skall vilja leka med det utagerande barnet. Michélsen (2005) påpekar att konflikter lätt kan uppstå bland barnen när de inte kommer överens. Dessa konflikter kan vara svåra att lösa då det utagerande barnet inte förstår hur man gör och inte kan samspelsreglerna. Dessa barn saknar känsla för empati och förstår därför inte vad som har gått fel i svåra situationer (Michélsen, 2005). Några av de intervjuade pedagogerna berättade att de använder sig av en metod där barnen kan få uppleva olika konflikter genom dockteater som pedagogerna spelar upp. Barnen kan här komma med olika lösningar och förslag på hur konflikter ska hanteras, vilka känslor som utspelas av dockorna i dockteatern och hur man ska

vara mot varandra. Det utagerande barnet kan på så sätt få konkreta exempel på hur ett samspel ska gå till genom att lyssna, vara delaktiga och där pedagogen kan lyfta upp barnets tankar. Andra metoder som några av pedagogerna använder sig av är material som Stegvis och Hjärtestunder som handlar om barns sociala samspel och olika känslor som barnen i helgrupp arbetar med. För att skapa relationer bland barnen använder sig alla pedagogerna i intervjun av aktiviteter och lekar i mindre grupper där det är lättare för det utagerande barnet att samspela med få barn åt gången för att stärka relationerna mellan de genom att bli tilldelade olika roller och tvingas samspela med varandra genom pedagogernas vägledning. De intervjuade pedagogernas styrning i aktiviteterna tolkas enligt Vygotskij i Säljö (2000) som den närmaste utvecklingszonen som är den nivå barnet befinner sig i för tillfället och det barnet kan åstadkomma med hjälp av en mer kunnig lekkamrat eller vuxen i aktiviteter. Barns deltagande i det sociala samspellet med andra barn leds av pedagogerna för att det enskilda barnet vid nästa tillfälle skall kunna utföra detta på egen hand (Säljö 2000).

Samspelssvårigheter kan även uppstå mellan pedagogerna och de utagerande barnen på förskolan då pedagogerna inte förstår orsaker till barnets beteende. Enligt Kadesjö (1998) har pedagogerna svårt att förstå barnets aggressiva handlingar och reaktioner vilket försvårar arbetet med barnen (Kadesjö, 1998). De intervjuade pedagogerna uttryckte att barnets utagerande svårigheter kan bero på att barnets föräldrar inte har struktur, regler och tydliga gränser i hemmet. Dessutom ser föräldrarna inte barnets svårigheter och låter barnet få fram sin vilja genom sina aggressiva handlingar. En annan anledning till svårigheterna som pedagogerna på förskolan kanske inte ser kan enligt Askland och Sataöen (2003) vara att det utagerande barnet saknar anknytning till sina föräldrar och andra omsorgs personer i barnets närhet som gör att barnet inte kan relatera och komma i kontakt med andra och som kan vara anledningen till att barnet beter sig på ett visst sätt. Enligt Hellström (1993) är det lätt att pedagogerna ofta lägger problemen utanför förskolan och där all skuld läggs på barnets hemmiljö och på föräldrarna. Flera olika faktorer kan bidra till varför ett utagerande beteende uppstår hos ett barn och där pedagogerna måste försöka hitta de olika möjligheterna för att underlätta barnets utveckling utifrån barnets egna förutsättningar (Hellström, 1993). Enligt Folkman (1998) föds vissa barn med utagerande svårigheter som medför att det brister i barnets självuppfattning men även att biologiska faktorer avgör beteendet då t.ex. föräldrarna eller andra familjemedlemmar har liknande beteenden. (Folkman, 1998). Ogden (2003) påpekar att andra faktorer till att barnet har utvecklat ett utagerande beteende kan vara på grund av en kris i sitt liv, att familjestrukturen inte fungerar, som pedagogerna i intervjun

påpekade, där barnets föräldrar kan ha en bristande förmåga att ta hand om sitt barn. Dessa barn utvecklar oftast då svåra emotionella, sociala och beteendemässiga svårigheter. Barnet med dessa svårigheter har även då lättare att reagera på motgångar och stress där barnets reaktioner utlöses med aggression mot sin omgivning (Ogden, 2003). Konsekvenserna kan bli att barnets aggressivitet blir en del av barnets personlighet där barnet får sin vilja igenom och kan dominera över personerna i sin närhet. Enligt Raundalen (1999) måste barnet förstå att aggressiviteten inte kan accepteras dagligen där pedagogerna måste sätta in åtgärder så tidigt som möjligt för att undvika att beteendet följer med barnet hela livet ut (Raundalen, 1999).

Som nämnts ovan visar barnet sin ilska genom utbrott och aggression mot omgivningen där alla som är närvarande kan påverkas. Dessa utbrott som barnet får kan vara mycket krävande för de som är i närheten och kan påverka dem både fysiskt och psykiskt. Alla de intervjuade pedagogerna var överens om att när det utagerande barnet får utbrott på förskolan är den bästa metoden att skilja barnet från de andra för att undvika eventuella skador som kan uppstå. Folkman (1998) påpekar att de utagerande barnen oftast bär på en oro som de inte kan tolka, har svårt att hålla det inom sig och där de behöver få utlopp för sina känslor är det viktigt att hålla andra barn utanför eftersom utagerande barn kan ofta visa okänslighet och skada sin omgivning utan någon skuld (Folkman 1998). Pedagogerna i intervjun berättade att när barnet avskilt från alla andra har lugnat ner sig, går fram till barnet och pratar lugnt om vad som hände, varför det hände och vad barnet känner för att kunna lösa problemet som har uppstått tillsammans. Enligt Hellström (1999) är det viktigt att möta barnet i stunden då utbrotten sker men dock samtala när ilskan gått över. Detta är viktigt för att det utagerande barnet bearbeta sina känslor och inse att det aggressiva beteendet inte är rätt, vad som gick fel och hur man kan göra nästa gång man känner sig arg (Hellström, 1993). En pedagog i intervjun uttrycker att man ibland kan förutse det utagerande barnets utbrott, då man skapat en god relation till barnet och vet vad barnet brukar reagera på. Genom att vara engagerad och ha fokus på det utagerande barnet kan man förebygga utbrottet och på så sätt undvika att omgivningen tar skada eller som en annan pedagog uttryckte, att försöka locka barnets uppmärksamhet med något som distraherar ilskan. Pedagogerna i intervjun förklarar även att det viktigaste i arbetet är att skapa tydliga ramar och struktur i arbetet med utagerande barn där arbetslaget är överens om vilka mål, gränser och regler som skall följas eftersom barnen ständigt testat dessa. En pedagog skall vara konsekvent och ha kontinuitet i arbetet med barnet för att göra utvecklingen så stabil och trygg som möjligt. Enligt Asmervik, Ogden och Rygvold (2006) har pedagogerna ett stort ansvar när det gäller att utveckla det utagerande barnet utifrån

barnets behov, samtidigt som hänsyn till resten av barngruppens behov och förutsättningar också bör vara i fokus. Enligt Lpfö 98 ska pedagogerna på förskolan ta hänsyn till alla barnens olika förutsättningar och behov. De barn som har svårigheter både tillfälligt eller varaktigt skall få de stöd de behöver utformat efter deras behov för att anpassa barnen till den pedagogiska verksamheten och till dagens samhälle (Lpfö 98). Pedagogerna måste i förskolan tåla motgångar, vara konstruktiva i situationer som uppstår i vardagen och se till att alla barns utveckling och inläring sker på en likvärdig nivå. Det är ett stort arbete där engagemang, tillgänglighet och tillsyn ska finnas till för alla barnen på förskolan men de bör även sträva efter att få med barnens föräldrar i förskolans arbete. (Asmervik, Ogden & Rygvold, 2006).

Utifrån undersökningen fann vi att några av pedagogerna ofta tycker att det är svårt att få med föräldrar i arbetet med barnets beteendesvärigheter. Detta beror på att föräldrarna inte vill se problemen och har svårt att acceptera dem därför är det viktigt enligt de att visa att man bryr sig om föräldrarnas barn, att man vill deras bästa där en god relation kan skapas. Ett samband mellan vissa pedagogers svar och det som Hellström (1993) hävdar är att föräldrarna vill hjälpa sina barn och att de känner tillit till pedagogerna. Ogden (2003) menar att föräldrarnas inverkan spelar stor roll i barnets liv där deras regler och uppfostran har störst påverkan på barnet därför är föräldrarnas hjälp nödvändig för att skapa bättre förutsättningar för barnet. Några erfarenheter som de intervjuade pedagogerna uttrycker är att de genom sitt engagemang får med föräldrarna i arbetet med barnet genom att visa respekt mot föräldrarna och att deras barn verkligen är omtäckta (Ogden, 2003). Pedagogerna i intervjun påpekar att samarbetet med föräldrarna gör att regler och struktur stärks hos barnet både hemma och på förskolan där man arbetar utifrån samma förutsättningar där det ges utrymme för barnets utveckling. Samarbetet mellan föräldrar och pedagoger medför även att de tillsammans genom tillit skapar förtroende där båda parterna kan ta hjälp av varandra.

De erfarenheter som fördes fram under intervjun av några pedagoger avviker en del från de andra pedagogerna, då de upplevt svårigheter i relationen med barnets föräldrar. Enligt pedagogerna är det vanligt att man möter föräldrar som inte vill höra negativa saker om sitt barn för att föräldrarnas förväntningar på barnen ser annorlunda ut, men även att de inte vill engagera sig i arbetet. Enligt Hellström (1993) är orsaken ofta att föräldrarna endast vill höra positiva saker om sitt barn eftersom det stämmer överens med deras förväntningar på dem. Pedagogerna poängterade att de inte får med föräldrarna i arbetet med barnen av olika skäl och att samarbetet därför kan vara väldigt svårt. Enligt Hellström (1993) kan orsakerna vara

att föräldrarna känner sig osäkra i sin föräldraroll, olika problem i familjeförhållandena och att de skyller problemet på pedagogerna och förväntas att allt ska lösas i förskolan. Konsekvensen blir att barnet blir drabbat i förskolan (Hellström 1993).

Alla pedagoger i intervjun ansåg att man skall skapa en god relation med föräldrarna och kunna lyfta fram barnets positiva sidor för att föräldrarna lättare skall vilja samarbeta med pedagogerna. Några av pedagogerna påpekar att det är viktigt att bjuda in föräldrarna genom att fråga vad de själva känner, tycker och tänker om barnets svårigheter så att de kan känna sig delaktiga. Enligt Johannessen (2000) skall relationen mellan pedagoger och föräldrar vara ömsesidig där hänsyn tas till allas känslor och tankar. Författaren menar vidare att pedagogerna och föräldrarna skall hitta stöd och gemenskap hos varandra (Johannessen 2000). Kimber (1997) delar denna tanke med ovanstående författare där hon hävdar att föräldrarna är förskolans kunder och att de skall känna att de är välkomna i verksamheten där deras synpunkter och känslor är betydelsefulla (Kimber 1997). Enligt Drugli (2003) skall pedagogerna ha ett gott samarbete med föräldrarna för att även kunna stärka sin relation med barnen (Drugli 2003).

Enligt Folkman (1998) finns det oftast både specialpedagoger och psykologer tillgängliga i förskolans verksamhet där de ger stöd och hjälp till pedagogernas arbete med utagerande barn (Folkman 1998). Detta stämmer överens med vår undersökning där några av pedagogerna framför att både specialpedagog och psykolog finns med och hjälper till i deras arbete. Hos dessa pedagoger går specialpedagogerna även ut i verksamheten för att observera och göra aktiviteter med det utagerande barnet där de andra barnen på förskolan också kan vara delaktiga för att stärka samspelet i gruppen. Enligt pedagogerna finns även en psykolog tillgänglig på möten med pedagoger och specialpedagoger för att de alla skall kunna dela idéer, erfarenheter och hitta gemensamma lösningar. De övriga pedagogerna framför att specialpedagogen endast stödjer pedagogerna i deras arbete där de ger tips och material till åtgärder och har ingen direkt kontakt med det utagerande barnet. De olika metoderna i olika verksamheter beror på barnets olika behov. Pedagogerna känner att de kan prata ut och be om råd av specialpedagogen när de behöver vilket ger de nya infallsvinklar, arbetssätt och idéer eftersom hjälpen kommer utifrån och är neutral. Detta stämmer överens med Wiking (1995) som påpekar att pedagoger dagligen möter känsliga situationer i förskolan där deras arbete kan bli tufft och där de kan påverkas emotionellt både psykiskt och fysiskt. Pedagogernas synsätt stämmer även in med Asmervik, Terje och Ogden (2006) där författarna menar att

pedagogerna kan vara rädda och osäkra i sitt arbete med utagerande barn där samtal med specialpedagogen kan upplevas som något positivt och som hjälper pedagogerna vidare i deras arbete när det blir tufft (Asmervik, Terje & Ogden 2006). Enligt Folkman (1998) skapar pedagogerna och specialpedagogerna oftast ett åtgärdsprogram tillsammans angående områden som det utagerande barnet behöver utvecklas i. Vi finner synnerligen märkligt att det endast var en pedagog i vår intervju som tog upp att de använde sig av åtgärdsprogram på förskolan då det brukar vara ett vanligt medel för specialpedagoger att arbeta med när det gäller barn i svårigheter.

Genom våra kvalitativa intervjuer fick vi även information om vilka kompetenser de intervjuade pedagogerna ansåg var nödvändiga i arbetet med utagerande barn. Pedagogerna uttryckte att man måste ha ett stort intresse och vilja för att kunna arbeta med utagerande barn. Det viktigaste är att se efter barnets bästa och försöka komma fram med lösningar som gynnar barnets utveckling. För att öka sina kunskaper om ett utagerande beteende ansåg pedagogerna att man på egen hand tar initiativet och läser böcker om svårigheterna där metoder och andras kollegors erfarenheter kan hjälpa. Pedagogerna påpekade även att alla förskolor borde ge fortbildningar och mindre kurser om barn med svårigheter då dessa ofta uppstår i verksamheter. All hjälp och kunskap som kan fås för att försöka förstå och hålla ut i arbetet med de utagerande barnen är tacksamt. Johannessen (2000) påpekar att arbetet med sociala och utagerande beteenden är svårt och ser olika ut beroende på vilka strategier man använder och på hur den varierade situationens olika karaktär ser ut. Det är ett ömsesidigt arbete som pågår i förskolan där både pedagogerna och barnen befinner sig i en ständig utveckling (Johannessen, 2000).

6 Sammanfattning

I dagens förskolor finns det många utagerande barn som uppfattas som problematiska, tidskrävande och som påverkar hela omgivningen med sitt beteende. Dessa barn kan skada andra barn och vuxna och även sig själva utifrån negativa handlingar som kan uppstå i vardagen. Barnets utagerande beteende medverkar till att de får svårigheter med det sociala samspelet som försvårar möjligheterna till att barnet integreras i samhället. Pedagogernas bemötande till de utagerande barnen har därför en avgörande roll för att utveckla och socialisera barnet i förskolans verksamhet.

Syftet med vår studie var att få en inblick i hur pedagogerna bemöter utagerande barn med sociala svårigheter och vilka metoder de använder för att integrera dessa barn i verksamheten. Vårt mål har även varit att få reda på vilka svårigheter som kan uppstå i arbetet med dessa barn, hur stor del föräldrarna är med och påverkar i arbetet samt vilken hjälp pedagogerna får utifrån andra resurser i förskolan. En kvalitativ studie har gjort denna undersökning möjlig, där sex förskollärare intervjuades i södra Skåne. Intervjuerna analyserades och tolkades utifrån de svaren vi har fått, där vi har kopplat samman resultat med den relevanta litteraturen. Intervjuerna har gett oss en uppfattning om vad pedagogerna anser att ett utagerande beteende är, på vilket sätt de arbetar, vilka svårigheter de stöter på och där många av pedagogernas svar har varit liknande. Det som skiljer svaren åt är olika metoder de använder i arbetet och vilken hjälp de får från andra resurser, beroende på det enskilda barnets behov och svårigheter. Pedagogernas enstaka exempel på utagerande barn har medverkat till att vi har skapat en tydligare bild om hur arbetet med utagerande barn fungerar och ser ut i de intervjuade pedagogernas verksamhet.

I resultatet av undersökningen framgår det att det viktigaste i arbetet med utagerande barn är att man skapar god relation till barnet och ger beröm och förstärker de positiva sidorna hos barnet för att arbetet skall kunna fungera. Enligt intervjupersonerna visar resultatet att de ofta stöter på svårigheter i föräldrakontakten och att en god relation med föräldrarna underlättar arbetet. Alla intervjuade pedagogerna var positiva och nöjda för all hjälp de kan få av andra resurser, då pedagogerna på handledarmöten tillsammans med specialpedagoger och psykologer finner lösningar som bidrar till att underlätta och utveckla arbetet med de utagerande barnen. Dessutom anser pedagogerna att de själva behöver yttra sina känslor i

arbetet och få bekräftelse att de gör rätt för att kunna stärka sin roll som pedagog och viljan att fortsätta arbeta med de utagerande barnen.

Genom vår studie har vi fått ta del av erfarenheter, upplevelser och kunskaper från de genomförda intervjuerna och den relevanta litteraturen där tankar om vår framtida yrkesroll har utvidgats. Denna kunskapsinhämtning har bidragit till att vi har fått en bild om hur svårigheter kan uppstå i förskolan och vad man som pedagog bör göra för att förbättra och utveckla de olika situationerna. Vårt yrkesuppdrag som framtida pedagoger innebär att försöka tillgodose alla barnens behov och förutsättningar där en trygg relation och miljö bör skapas med både barn och föräldrar för att tillsammans bilda goda utvecklingsmöjligheter.

7 Litteraturförteckning

Askland, Leif & Sataöen, Svein Ole (2003). *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. Stockholm: Liber AB

Asmervik, Sverre, Ogden, Terje & Tygvold, Anne-Lise (2006). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken för småsakliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Drugli, May Britt (2003). *Barn vi bekymrar oss om*. Stockholm: Liber AB

Folkman, Marie-Louise (1998). *Utagerande och inåtvända barn: det pedagogiska samspelets möjligheter i förskolan*. Stockholm: Runa

Hellström, Agneta (1993). *Ungar är olika – hur kan förskolan hjälpa barn med svårigheter?* Stockholm: Liber AB

Kadesjö, Björn (2008). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB

Kadesjö, Christina (1998). *Att utveckla barns sociala kompetens*. Umeå universitet

Kimber, Birgitta (1997). *Att stå ut med busungar: boken som lockar fram kraften hos vuxna*. Solna: Eklunds förlag AB

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Michélsen, Elin (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*: Liber AB Stockholm

Johannessen, Eva (2000). *Barn med socio-emotionella problem*. Lund: Studentlitteratur

Juul, Jesper & Jensen, Helle (2003). *Relationskompetens i pedagogernas värld*. Stockholm: Runa

Jørgensen, Margot & Schreiner, Peter (2001). *Fighter-relationen - barns kamp med vuxna*. Göteborg: Ninac AB

Michélsen, Elin (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*: Stockholm: Liber AB

Nilzon, Kjell R. (1999). *Barn med känslomässiga problem*. Lund: Studentlitteratur

Ogden, Terje (2003). *Social kompetens*. Stockholm: Liber AB

Raundalen, Magne (1999). *Empati och aggression – om det viktigaste i barnuppfostran*. Lund: Studentlitteratur

Stukat, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, Ann-Katrin (2009). *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. Lund: Studentlitteratur

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Norstedts

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan – Lpfö 98*. Fritzes förlag

Wiking, Barbro (1995) *Bråkiga barn*. Liber utbildning

Ogden, Terje (2003). *Social kompetens*. Stockholm: Liber AB

Intervjufrågor

➤ **1a)** Vad innebär ett utagerande beteende för dig?

b) Hur bemöter du dessa beteenden? Vila strategier och metoder används?

➤ **2)** Vad gör du som pedagog för att hjälpa utagerande barn med det sociala samspelet?

➤ **3)** Är barnets föräldrar med i arbetet och hur stor påverkan har de?

➤ **4a)** Vilka kompetenser anser du pedagoger måste ha i arbetet med utagerande barn?

b) Får ni hjälp utifrån andra resurser, som t ex specialpedagog, psykolog mm?